

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A személyiségi jogok polgári jogi védelméről,
különös tekintettel a közszereplők vonatkozásában**

Szerző:

dr. Kianek Zsuzsanna

Kézirat lezárva: Tatabánya, 2019. március 4.

I. Bevezető gondolatok

Az embernek, mint jogok alanyának személyisége van, ennek vizsgálata számos tudomány (orvostudomány, filozófia, pszichológia, jogtudomány) központi kérdése, meghatározása világnézetenként, társadalmi koronként változik. A modern jogrendszerek egyik alapvető értéke az emberi személyiség. Az ember a polgári jog legfontosabb alanya, magatartásai fejlesztik a jogot. Az emberi személyiség az az érték, amelynek kiteljesedése valamennyi állam célkitűzése. A társadalmi együttélés szükségszerű követelménye, hogy az egyének személyiségének kibontakozása során mások személyiségét tiszteletben tartsák.

A személyiség bonyolult fogalom, ezzel párhuzamosan a hozzá tartozó jogok köre is igen széles. A személyiségi jogok az ember szubjektumából erednek, több szintet képezve. Elsőként abból kell kiindulni, hogy maga az egyedi ember mit tart saját személyiségi jogának (ez az a szubjektív rész, amely a személyiségi jogok specifikumát testesíti meg). Második lépcső, hogy a társadalom a sokszínű emberi igényekből mit ismer el védendőnek a jogalkotás és jogalkalmazás terén. Ennek során különbség jelentkezik az eltérő államformák tekintetében: a diktatórikus társadalmakban nem léteznek személyiségi jogok, az egyének minden jogot a társadalmi érdekek rendelték alá, míg demokratikus államokban az egyének szabadságán, függetlenségén van hangsúly, az emberi személyiség erkölcsi és jogi védelme jellemző.

Az ember, mint jogalany számára biztosított jogosultságok mindig a közhatalom korlátjaként jelentkeznek. Minél szélesebb körben ismerik el az ember szabad mozgásterét, annál kevesebb területen nyílik lehetősége az államnak a magánszférába való betörésre.

Valamennyi modern állam alkotmányában kivétel nélkül megtalálhatóak azok az elidegeníthetetlen, minden embert általánosan, feltétlenül és egyenlően megillető jogosultságok, melyek a törvényhozó számára olyan korlátokat emelnek, melyeket nem léphet át. Az állam és a privátszféra elválasztására szolgál az ember létéhez szorosan kapcsolódó, a különféle tudományterületek által más és más módon definiált személyiség-fogalom.

A legáltalánosabb jogi értelemben személyiség alatt egyfajta értéket értünk, még hozzá az emberi személyhez tapadó, emberi mivoltból származó értéket, mely a jogalkotás számára tiszteletben tartandó és védelemben részesítendő jogtárgyat jelent. Nem elég ugyanis pusztán deklarálni és ezzel

az állam részéről elismerni az ember személyiségét alkotó jogokat, hanem azokat más személyektől is védeni kell. ¹

A védelem azonban nemcsak más személyek beavatkozásával szemben érvényesül, hanem annak meg kell valósulnia az állammal, annak szerveivel szemben is. A védelem hatékony kialakításában a jogrendszer különböző ágai vesznek részt: a polgári jog mellett a büntetőjogra is komoly feladat hárul. Mindkettő anyajogként védi a személyiséget, csak annak módszereiben különböznek. Míg a büntetőjog az állam büntetőhatalmát gyakorolva, a generális és speciális prevenciót alkalmazza a megsértett jogrend helyreállítására, addig a polgári jog már a személyiség „tulajdonosának” helyzetéből kiindulva, az egyénnek ad különféle igényérvényesítési eszközöket, amelyek elsősorban az elégtételt, illetve a kompenzációt állítják középpontba.

Így látszik, hogy nem elegendő pusztán deklarálni a jogosultságot, hanem aktív magatartást igényel a védelem érdekében. Ennek a biztosítása az állam feladata kell, hogy legyen.

A személyiségi jogok jellemzően az ember testi és lelki integritását, szabadságát jelentik. ² A személyiségi jogok azonban más jogterületek nyújtotta alanyi jogoknál jóval összetettebbek és sokkal nehezebben tipizálhatóak is egyben. A személyiségi jogok ugyanis - bár általánosságban beszélünk róluk - jelentős mértékben függnnek a vizsgált személy szubjektumától, emberi mivoltától. ³

Személyiségi jogok alatt mindezek mellett az ember szellemi értékét, szubjektumát, valamint a személytől függetlenedett, külső világban manifesztálódó alkotásokat is értünk. Ez utóbbiak a szellemi alkotások, melyek az ember személyének és személyiségének kifejezését jelentik.

A személyiségi jogok sajátosságai más jogterületekkel szemben különbséget mutatnak annyiban is, hogy a külső világhoz nem tartozó jogok esetében erősen szubjektív szempontok képezhetik csak megítélésük alapját. Olyannyira immateriálisak, hogy sérelmük gyakran a külvilágban meg sem jelenik, hanem kizárólag a sérelmet szenvedett fél által érzékelhető. Ezért is okoz gondot egy egzakt szabályrendszer kialakítása, pontosan rögzített feltételek alapján.

¹Törő Károly: A nem vagyoni kártérítés gyakorlati kérdései, Magyar Jog, 1992/8. 450. 58. o.

²Petrik Ferenc megfogalmazásában: A személyiség jogi fogalma egyaránt magában foglalja az ember testi, szellemi és mentális működését. Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme, a sajtó-helyreigazítás, HVG - ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001. 41.

³Jobbágyi Gábor, Az ember és az emberi személyiség az új polgári törvénykönyvben, Jogtudományi Közlöny, 2000/7-8. 257-263. o.

A személyiség jogok kettős jelentőséggel rendelkeznek, egyrészt védik az ember szellemi értékeit, szubjektumát (pl. méltóság, becsület) másrészt óvják a személynek az anyagi világban megjelenő testi lényegét is (pl. testi épség védelme, kép-, és hangvédelem).

Manapság egyre inkább a vitafórumok központi kérdése, mit, meddig, hogyan lehet cselekedni, hogy saját és mások személyiségi jogai lehetőség szerint egyenlően érvényesülhessenek, senki ne szenvedjen csorbát. Az élet legkülönbözőbb területén merül fel alkalmazásának problematikája, ezt támasztják alá a különféle jogterületeken megvalósuló szabályozások.

Dolgozatomban átfogóan és összegezve vizsgálom a személyvédelem polgári jogi megvalósulását, felhasználva a jogszabályi háttérrel és a bírósági döntéseket. A tanulmányt két részre osztva, először általánosságban szeretném bemutatni a személyiségi jogok területét. A történeti módszert alkalmazva a személyiségvédelem fejlődéstörténetére való kitekintés során igyekszem bemutatni a jogintézmény célját, funkcióját, megsértésének jogkövetkezményeit, a rendelkezésre álló igényérvényesítési eszközöket. Az általános, mindenkire azonos szabályok után pedig külön foglalkozom egy speciális területtel: a közszereplők vonatkozásában ugyanis számos eltérő rendelkezés található meg, azok társadalmi jelentősége miatt. Mindezt oly módon kívánom szemléletesebbé tenni, hogy felhasználom az általam legérdekesebbnek talált bírósági és alkotmánybírósági döntéseket, és azok alapján elemzem az abban foglaltakat.

II. A személyiségi jogokról általában

II. 1. A védendő jogtárgy: a személyiségi jogok

A személyiség értéke az, ami jogvédelmet élvez. A személyiség a maga alkotó szabadságával a társadalom számára értékes javakat tud létrehozni, ezért minden ember személyiségét védeni kell. Itt érdemes megjegyezni, hogy szoros kapcsolat vonható az emberi jogokkal. Az emberi jog nem más, mint minden ember által elfogadott személyiségi jog. Emberi jogok alatt részben azokat a személyiségi jogokat értjük, amelyeket nem csupán egyetlen állam jogrendszerének keretei között vizsgálunk, hanem amelyeket több állam, illetve az emberiség egész csoportja elismer, és védelemben részesít. Így az egyes államok személyiségvédelme lehet ennél tágabb és szűkebb is. A személyiségi jogokhoz képest többletet jelentenek a nemzetközi egyezményekben deklarált kulturális, szociális jogok. Oly értelemben azonban mégis tágabb a személyiségi jogok köre, hogy azokra vonatkozóan

szinte valamennyi európai állam polgári törvénykönyve tartalmaz generálklauzulát, mely általánosságban védi a személyiséget.⁴

A személyiségi jogoknak hármas köre van, attól függően, hol helyezkednek el a szabályozásban:

1. Nemzetközileg elfogadott emberi jogi egyezményekben
2. Az Alaptörvény Szabadság és Felelősség fejezetének rendelkezései között
3. a 2013. évi V. törvény (Ptk.) Második Könyvének Harmadik Részében

Ugyanakkor nem találni olyan jogágot, mely ne törekedne a személyiség védelmének, akadálymentes érvényesülésének biztosítására. A polgári jog mellett kiemelkedő szerepet tölt be e területen az alkotmányjog, a munkajog, a társadalombiztosítási jog, illetve a büntetőjog is. Ez utóbbi főként a sérelem, kár bekövetkezése után az elkövető felderítésében, az igazságszolgáltatásban és büntetés végrehajtásban tölti be funkcióját.

II. 2. Történeti háttér

A szabályozás elemzése nem valósulhat meg egy rövid történeti áttekintés nélkül, melynek során a jogfilozófia tudományát érdemes segítségül hívni. A különböző korok gondolkodói a személyiségről eltérő koncepciót alakítottak ki, közös jellemzőjük azonban, hogy valamennyi meghatározás nagy hatással volt a magánjogi kodifikációra. A személyiségvédelem alapját a személyiségi jogok jelentése, természete adja, ezért a jogosultságok áttekintésénél ez jelenti a kiindulópontot. A jogfilozófia koronként eltérő vonatkozásban tekintett e jogosultságokra.

A római és a középkori jogokban ugyan fellelhetők személyiségi jogi elemek, de ezek többnyire az élethez, testi épséghez való jogokra korlátozódtak, és kikényszerítésük is inkább büntetőjogi vagy erkölcsi jellegű volt. Az ítéletek megtorláson alapultak, és a sértettnek semmiféle kompenzációt nem nyújtottak. A személyiségvédelem területén elmosódnak a határok a büntetőjog és polgári jog között, amely a kártérítés intézményének vizsgálatakor szembetűnő: a sértett a morális diadalon kívül, ami

⁴Jobbágyi Gábor: Személyi és családi jog, Egyetemi tankönyv, Szent István Társulat, Budapest, 2000. 94.

abból származott, hogy a jogsértő elismerte tettét, semmilyen elégtételben nem részesült, hiszen a kártérítésként megítélt összeg teljes egészében az államot illette. Polgári jogi védelem nem jellemző e korban, hacsak ide nem soroljuk az enyhébb esetekben alkalmazott megkövetés, a bocsánatkérés intézményét, de védelmi eszköznek foghatjuk fel a „bajvívást”, a párbajt is.

A személyiség védelmét is célzó - részben kártérítési - szabályok az ún. potencia maior, azaz a nagyobb hatalmaskodások fogalomkörébe estek Mátyás 1486. évi XV. törvénycikke értelmében. Ez a törvény 1. §-ában már egyértelműen az élet, a testi épség, a szabadság és a becsület megsértését kívánta szankcionálni, igaz, csak a nemesek ellen elkövetett ilyen cselekményeket minősítette injuriának, hiszen a rendi korban csak a nemes számított teljes értékű személynek.⁵

A feudalizmus korában a személyiség elismerése attól függött, ki milyen rendi csoporthoz tartozott. A jogosultságok és az azokhoz kapcsolódó védelem nem általános, feltétlen, mindenkit egyenlő alapon megillető alapokon nyugodtak. A rendi kiváltságokat ért sérelem esetén pedig továbbra is jellemző volt a büntetés, mint magánjogi szankció.

A mai személyiségi jog gyökere a természetjogban található, a jogbölcseleti elméletek mindig a természetjogi alapokhoz nyúltak vissza. A klasszikus természetjogi gondolkodók az állam létrejöttét, a jog mibenlétét egy íratlanul is kötelező isteni, erkölcsi, de mindenképp valamilyen magasabb szintű szabályhoz kötötték. Ők hintették el annak a szemléletnek az alapjait, amely manapság nagymértékben meghatározza a személyvédelmet, vagyis, hogy a személyiséget alkotó elemek leírhatatlanok, csoportba rendezésük lehetetlen. Valamennyi elmélet kiindulópontja, hogy minden embert természeténél fogva megillet az autonómia, a korlátlan szabadság. Az ekkor született törvények igyekeztek a korábbi évezredek isteni eredetű, erkölcsi szabályait egy általános érvényű joggá transzformálni. A XVIII-XIX. században az egyházi jogszolgáltatás fokozatos háttérbe húzódásával, a kikényszerítés a világi fórumokra tevődött át, ezzel a jogi védelem került előtérbe az erkölcsivel szemben. A személyiségvédelem szankcionálása terén még mindig inkább az erkölcsi jellegű szankciók voltak túlsúlyban a többi polgári jogi területen alkalmazott jogkövetkezményekhez képest.

⁵Székely László: A személyiségi jogok hazai elmélete. A forrásvidék. (<http://ajkold.elte.hu/doktoriiskola>)

A személyiségi jogok teljes körű védelme a kapitalista társadalom és a liberalizáció korszakában alakult ki. A forgalom biztonsága érdekében ugyanis, a gazdaságban csak teljes jogegyenlőséget élvező személyek vehettek (és vehetnek ma is) részt. A szellemi alkotások jogának kidolgozása szintén a kapitalista fejlődés eredménye.

A személyiségi jogeszmé XX. századi úttörői az immateriális javak védelmét is biztosító előképek után kutatva mindenekelőtt régi jogunk kártérítési intézményében láthatták meg a funkcionális értelemben vett „előzményeket”, s így akár egészen Szent István törvényeihez visszanyúlva lehettek képesek a jogi tradíciókba ágyazni a személyiségi jogok történeti gyökereit.

Magyarországon az 1900-ban közzétett magyar általános polgári törvénykönyv tervezete foglalta össze néhány szakaszban a védendő értékeket (testi épség, egészség, szabadság, becsület, név, képmás, levél, bizalmas okirat joga), a tervezet azonban nem emelkedett törvényerőre. Az 1928-as Mtj. ehhez képest semmi változást nem tartalmazott, hanem átemelte a tervezet szövegét.⁶

A kapitalista - szocialista elválás a XX. század folyamán egyre erősödött. Számos kollektivistá társadalomban (fasiszta-kommunista diktatúrák) az embereket „kollektivizálni” igyekeztek, ahol az egyesek elveszítették egyediségüket és személyiségüket. Ezt a tudatos eltömegesítési, elszemélytelenítési folyamatot „depersonalizációnak” nevezte XII. Pius pápa. E folyamat ellenhatásaként nyert teret a század második felében a personalizmus, mely alapvető emberi jogok követelésében és megfogalmazásában realizálódott (pl. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 1948. XII. 10.).

1945 után megállt a személyiségi jogok fejlődése, mivel azok a totalitárius pártállammal ellentétesek voltak. Ilyen körülmények közepette született meg az 1959-es Ptk., amely tartalmazott személyiségi jogokat, de azok a gyakorlatban nem érvényesültek, ezek érvényesülése csak a 70-es években indul el. 1977-es Ptk. módosításnál jelentősen bővül a személyiségi jogok köre, ismét alkalmazandóvá vált a nem vagyoni kár intézménye. A rendszerváltás után elkezdődött a személyiségi jogok közelítése a nyugat-európaihoz.

⁶Lsd.: Magánjogi Törvénykönyv Javaslat (1928)

Székely László rámutat arra, hogy a személyiségi jog fejlődése során figyelemre méltó az a tendencia, mely szerint az eredetileg egyenlő és általános magánjogi személyiségi jog a mind intenzívebb közjogi behatás eredményeként tartalmilag egymástól eltérő „szak”-jogokra kezd szakadni. Példaként hozza fel, hogy az állampolgári jogok országgyűlési biztosainak jogköre és működése lényegében közjogiasította és egy közigazgatáshoz hasonló eljárási rendbe illesztette a védelmüket. Továbbá a magánjogtól való éles eltávolodást fedez fel a személyes adatok védelme terén, ahol a szakbudsmannak további hatósági jogköröket is biztosít a törvény. Hasonlóan „külön jogterületté” kezd válni a dolgozatomban később részletesebben is kifejtett, a közszereplőket megillető, tulajdonképp redukált személyiségi jogok világa.

Összefoglalóan elmondható, hogy a speciális tulajdonságok, egyedi vagy csoportos jellemzők szerint tagolt, tartalmilag és terjedelmileg eltérő személyiségi „külön” jogok vannak kialakulóban, melyek léte függ az állami beavatkozás milyenségétől. Székely László azt pedzegeti, hogy ez a szeletekre hasadás egyre inkább egy sajátos, rendiségre emlékeztető állapot kialakulása felé sodródik.

II. 3. A szabályozás helye

A személyiségvédelemre jellemzőek a klasszikus polgári jogi ismérvek: a jogviszony elkülönült, önálló, egyenjogú és egyenrangú jogalanyok között jön létre. Sajátossága, hogy abszolút szerkezetű, vagyis jogosultjával szemben minden természetes és jogi személy kötelezett. Relatívvá akkor válik, amint jogsértést követnek el a jogosulttal szemben.

Másik sajátossága a jogkövetkezményekben áll, amely jelentős eltérést mutat más polgári jogterületektől. Sajátos védelmi rendszere az erkölcsi jellegű szankciókban, illetve a sérelemdíj intézményében keresendő. Emellett hatályos büntetőjogunk is biztosít védelmi eszközöket a legsúlyosabb sérelmek esetére. E komplex védelmi eszköztárból kitűnik a személyvédelem jelentősége.

A komplexitásnak köszönhetően e terület jogrendben való elhelyezése sem egyértelmű. Különböző elméletek születtek arra vonatkozóan, hogy vajon a polgári jog koherens részének tekintendő-e, vagy pedig vagyoni viszonyokat nélkülöző, a polgári jogon kívüli területhez tartozik. Némelyek teljesen mellőzhetőnek találják a nem vagyoni viszonyok rendezését a polgári jogban. Az áruviszony - elmélet is ehhez közelít, csupán a vagyoni viszonyok, és az azokhoz szorosan kapcsolódó egyéb viszonyok

szabályozására szűkítve a polgári jogot. A struktúra - elmélet kitágítja ezt a kört az ún. autonóm személyi viszonyok regulálására. A bírói gyakorlat is az utóbbi elméletet támasztja alá.

A személyiségi jog jogi fogalmát a Jogi Lexikon a következőképp fogalmazza meg:

„A jogalanyokat megillető, közvetlenül személyi identitásukhoz tapadó, egészükben, illetve egyes nevesített esetekben külön védelemmel is ellátott alapjogok. Olyan értékeket és jog által védett érdekeket vesznek oltalmukba, amelyek az egyénben magában rejlenek, és amelyek esetleg egyaránt megilletik a természetes személyeket, jogi személyeket, valamint a polgári jogi személyiséggel nem rendelkező alanyokat.”

Maga az Alaptörvény a személyiségről nem rendelkezik, de az egyes nevesített személyiségi jogok alkotmányos védelmét (így például jó hírnév védelme, személyes adatok védelme, lelkiismereti szabadság) a 'Szabadság és felelősség' részen belül garantálja. A jogintézmény összetettségét - az alkotmány szintű rendezés hiánya mellett - az is bizonyítja, hogy az Alkotmánybíróságnak is csak az egyes személyiségi jogokról értekezve volt/van lehetősége a személyiség értékelésére. Ekörben érdemes kiemelni, amikor Sólyom László a lelkiismereti szabadság definiálása kapcsán megállapította, hogy „a személyiségstruktúra megragadására épül és alkalmat ad a személyiség teljes megragadására.”⁷

Az Alkotmánybíróság határozata értelmében „az állam senkit nem kényszeríthet olyan helyzetbe, amely meghasonlásba vinné önmagával, azaz amely összeegyeztethetetlen a személyiséget meghatározó valamely lényeges meggyőződésével. Az államnak nem csak az a kötelessége, hogy ilyen kényszertől tartózkodjék, hanem az is, hogy lehetővé tegye - ésszerű keretek között- az alternatív magatartást. Nem alkotmányellenes, ha ez utóbbi érdekében az, aki lelkiismerete szerint kíván cselekedni, olyan áldozatokra kényszerül, amelyek nem aránytalanok.”⁸

Sólyom László azt is kifejtette, hogy „a lelkiismereti meggyőződés, és ezen belül a vallás az emberi minőség része, szabadságuk a személyiség szabad kibontakoztatásához való jog érvényesülésének feltétele.”⁹ Ez a megállapítás egybe vág az Alkotmánybíróság azon döntésével, melyben kimondta,

⁷Sólyom László: Az Alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon - Osiris Kiadó; Bp. 2001. 459.o.

⁸64/1991. (XII. 17.) Alkotmánybírósági Határozat

⁹Sólyom László: Az Alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon - Osiris Kiadó; Bp. 2001. 507.o

hogy „az általános személyiségi jogból folyó cselekvési szabadságnak különös súlyt ad, ha a személyiség lényegét érintő lelkiismereti vagy vallási meggyőződésből fakad a cselekedet”.¹⁰ Maga az Alkotmánybíróság sem próbálja keretek közé szorítani, és definiálni az ember autonóm személyiségét, pusztán abból fakadó egyes szabadságokat határoz meg.

A Ptk. 2:42. § -a tartalmazza a személyiségi jogok általános védelmére vonatkozó rendelkezéseket:

(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét, így különösen a magán- és családi élet, az otthon, a másokkal való - bármilyen módon, illetve eszközzel történő - kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartásához való jogát szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.

(2) Az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A személyiségi jogok e törvény védelme alatt állnak.

*(3) Nem sért személyiségi jogot az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult.*¹¹

„A polgári jog, mint a polgárok autonómiájának elsődleges jogága, egyre inkább túlmegy a tiszta vagyoni viszonyok szabályozásán és a személyek személyhez fűződő jogait is - vagyoni jogaikkal egy sorban - védelem alá helyezi.”¹²

A Ptk. 2:42. §-ában megfogalmazott generálklauzula szubszidiárius norma: ez biztosítja a taxatív meghatározhatatlanság ellenére a teljes körű védelmet a személyiség számára, amelynek alapján bármely személyiségi jog - a nem nevesítettek is - védelmet nyernek. A Ptk. a személyiség magánjogi védelmének középpontjába az emberi méltósághoz való jogot helyezi; ezt tekinti minden nevesített és nem nevesített személyiségi jog „anyajogának”. Feloldja ezzel a Ptk. megoldásából adódó ellentmondást is, amelyben a legáltalánosabb fogalom, az emberi méltóság joga csak egy példálózó felsorolásban említett nevesített személyiségi jogként jelent meg.¹³

Az Alkotmánybíróság is felhatalmazta erre a bíróságokat (8/1990. AB határozat). A személyiségi jogok taxatív felsorolásának hiánya azáltal is értelmet nyer, hogy ezzel az újonnan

¹⁰4/1993. (II.12.) Alkotmánybírósági Határozat

¹¹a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2:42. §-a

¹²34/1992. (VI.1.) sz. Alkotmánybírósági határozat

¹³Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez - Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter

felmerülő jogviták során felszínre kerülő egyes személyiséget alkotó jogosultság sérelmet nem szenvedhet.

A személyiségi jogok védelme abszolút jellegű, mindenki köteles tiszteletben tartani más személy személyiségi jogait, és mindenkivel szemben igényt lehet támasztani megsértésük esetén.

A személyiségi jogok védelmére vonatkozó szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell, kivéve, ha a védelem - jellegénél fogva - csak a magánszemélyeket illeti meg. A bírói gyakorlat kitágította a jogi személyek kategóriáját: valamennyi jogalany védelemben részesül, amely - bár jogi személyisége nincsen - de önálló jogalanyaként vesz részt a társadalmi életben.

A társadalom fejlődése következtében folyamatosan jelentek meg új jogok is, így az információs társadalomban az információhoz való jog. Az új Ptk.-ban továbbá rögzítésre kerültek a fogyasztó személyek jogainak, valamint az egészséges környezethez való jognak a védelme. Mindezek háttérindokként jelentkeznek ahhoz, hogy a Ptk. -ban biztosított védelem általános jellegű kell, hogy legyen.

II. 4. A személyiségi jogok érvényesülése

A személyiségi jogok is, hasonlóan más jogosultsághoz, csak a rendeltetésszerű joggyakorlás elvének betartása mellett érvényesülhetnek. Ez az elv biztosítja, hogy azok gyakorlása nem sértheti mások jogait és a törvényes érdekeit. Hatályos polgári jogi kódexünkben az általános személyiségvédelmet deklaráló generálklauzulát követően felsorolásra kerülnek a személyiség jogok klasszikus (nevesített) esetei. A törvényi szabályozás érdekessége, hogy míg a korábbi szabály a személyiségi jogok védelmének passzív, addig az új rendelkezés annak aktív oldalát hangsúlyozza.

A Ptk. előtti joghoz képest újdonság, hogy a személyiségi jogok védelmét kimondó generálklauzulát közvetlenül már nem követi példálózó jellegű felsorolás arról, hogy milyen magatartások sérthetik a személyiségi jogokat. Ezzel a megoldással a Ptk. az eddiginél is világosabban kívánja érzékelteni a szabályozás kiindulási pontját jelentő generálklauzula szerepét, a személyiségi jogokat sértő magatartásokkal szembeni fellépés ugyanis így félreérthetetlenül az általános védelmet megfogalmazó főszabályon alapulhat. Az új konstrukcióval a személyiségi jogok védelmének szintje

természetesen egyáltalán nem gyengül, hanem a magasabb absztrakciós szinten elhelyezkedő generálklauzulával határozottabb elvi alapokat kap. ¹⁴

II. 5. A személyiségvédelem megvalósulása

Az Alaptörvényben foglalt alapjogi védelem érvényesülésének biztosítéka, hogy az Alkotmánybíróság által kidolgozott arányossági szűrőn minden alapjogot korlátozóan érintő jogszabálynak át kell mennie. Ennek megfelelően a jogalkotó egyetlen személyiségi jogot sem korlátozhat egy másik védelmére való hivatkozással, hanem közben figyelemmel kell lenni az arányosságra és az alkalmasságra. Mérlegelni kell tehát a korlátozni kívánt jog sérelmének és a korlátozással elérni kívánt cél fontosságának egymáshoz való viszonyát. Végül a korlátozásnak alkalmasnak kell lennie a cél elérésére.

A polgári jog személyiségvédelmének körében ez a szűrő annyit tesz, hogy a Ptk. szabályainak olyan széles körben kell a védelmet megvalósítani, amely kör még nem jár más személy személyiségi jogainak megsértésével.¹⁵ A személyiségi jog fogalomkörébe tartozó bármely jogosítvány sérelmét eredményező magatartás jogellenes, de a védelem foka egyénenként eltérő lehet. A jogellenességet általában a sértett beleegyezése, a jogszabály felhatalmazása, a jogos védelem vagy a szükséghelyzet kizárja. Ezek közül a Ptk. csak a sértett beleegyezéséről szól (Ptk. 2:442. § (3) bekezdése). A hozzájáruló nyilatkozat tartalmában joglemondó nyilatkozat is, amelyet kiterjesztően értelmezni nem lehet.

A Ptk. -ban a védelem sajátosan érvényesül, ugyanis nem alkalmazhatóak a személyiségi jogok körében a klasszikus polgári jogi szankciók - eredeti állapot helyreállítás, teljes reparáció. A szankciótípusok két csoportra oszthatóak:

- objektív/felróhatóságtól független
- szubjektív/felróhatóságon alapuló szankció.

E szankciók együttesen is alkalmazhatóak, amennyiben a jogsértő felróhatósága megállapítható. Akinek személyiségi jogát megsértik, az a jogsértővel szemben polgári jogi úton is felléphet,

¹⁴Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez - Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter

¹⁵Gadó Gábor: Alapjogok védelme és korlátozása az Alkotmánybíróság döntéseinek tükrében, Gazdaság és Jog, 1994/9. 6.

függetlenül attól, hogy a jogsértő cselekmény bűncselekmény-e egyúttal, s hogy indult-e büntetőeljárás az ügyben. A büntető és polgári jogi szankciók megférnek egymás mellett, mert eltérő az irányultságuk (büntetőjog az elkövetőt megbünteti, polgári jog az elveszett életörömeiket pótolja a sérelmet szenvedett vonatkozásában). Így akkor is joga van a személyiségi jogai megsértése miatt polgári jogi úton fellépni, ha pl. a rendőrségen nem tett a jogsértő ellen feljelentést, vagy a büntetőeljárás eredménytelen volt. Az sem befolyásolja a jogsértés polgári jogi megállapítását, ha a cselekmény magánindítványra büntetendő bűncselekmény, s a magánindítvány előterjesztésére nyitva álló határidőn túl lépett fel a sérelmet szenvedett a jogsértés ellen.

A személyiségvédelem eszközrendszere meglehetősen vegyes képet mutat, érdekesség az objektív és szubjektív jellegű szankciók léte (a személyiség teljes körű és abszolút védelméből következik, hogy akár felróhatóság hiányában is fellép a jog). Elsődleges a megközelítő helyreállító funkció, csak másodlagos a prevenció.

„A történeti fejlődés során már korán kialakult objektív jogvédelmi eszközök inkább tekinthetők erkölcsi szankciónak, mintsem szokásos marasztalást tartalmazó jogkövetkezményeknek. Ezen erkölcsi-jogi szankciók akkor is működésbe lépnek, ha a személyhez fűződő jogot sértő magatartás nem volt felróható a jogsértőnek. A személyiségi jogsértés már ezen a ponton is különbözik a kártérítés jogintézményétől, melynek klasszikus alakzata megkívánja a felróhatóságot. Az objektív alapú szankciók elsődleges célja a jogsértő helyzet felszámolása, és a sérelmet szenvedett fél erkölcsi támogatása. Azzal, hogy a jogsértés elszenvedője a bíróságtól megkapja az ellene irányuló magatartás jogellenességének elismerését, erkölcsi diadalt él meg. A bíróság a jogsértés tényének megállapítását jellemzően a nagy nyilvánosság körében nem észlelhető személyiségsértések esetében alkalmazza. Az ezen túl már konkrét cselekvésre kötelező szankció, az elégtételadás tovább erősíti a sérelmet szenvedett fél pozícióját. Azzal, hogy a jogsértőnek nyilvánosan vagy más megfelelő módon (nem pénzben) elégtételt kell nyújtania az okozott sérelemért, gyakorlatilag főként a becsület és jó hírnév megsértéséhez kapcsolható esetekben a sérelmet szenvedett fél társadalmi reputációjának helyreállítása történik meg.”¹⁶

¹⁶Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme, HVG - ORAC, Budapest, 2001. 68. o.

Ez a mozzanat az egyébként helyreállíthatatlan személyiségi jogsértések esetében döntő jelentőségű. Ez az oka a sajtó-helyreigazítás gyakori alkalmazásának, amely az elégtételadás speciális formájának tekinthető. A jogsértés abbahagyására és a jogsértéstől való eltiltásra kötelezés folyamatos vagy ismétlődő jogsértések esetén alkalmazandó. A jogsértő tárgy megsemmisítése, valamint a jogsértéssel elért előny kiszolgáltatása már vagyoni jellegű hátrányok kompenzálására hivatott. A személyiség teljes körű és abszolút védelméből következik, hogy a polgári jog a jogsértő felelősségének hiányában is fellép az objektív alapú szankciókon keresztül.

A Ptk. 2:51. § (1) bekezdése tartalmazza a felelősségtől függetlenül érvényesíthető jogkövetkezményeket:

Akit személyiségi jogában megsértettek, a jogsértés ténye alapján - az elévülési időn belül - az eset körülményeihez képest követelheti

a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;

A jogsértés bírósági megállapítása minden további szankció kiszabásának feltétele is, de egyes esetekben önálló jogvédelmi eszköz is lehet, amennyiben a sértett fél úgy ítéli meg, hogy a további jogsértés megelőzéséhez, megsértett joga helyreállításához, illetve elégtétel gyanánt neki ez elegendő. E jogkövetkezmény egyfajta erkölcsi elégtétel, nagy nyilvánosság körében nem észlelhető személyiségsértések esetén fordul elő szokásosan, mint önálló jogkövetkezmény. Figyelemreméltó azonban, hogy a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása nem azonos a polgári perrendtartásban szabályozott megállapítási kereset szerinti ítéleti megállapítással. A személyiségvédelem körében a megállapítás nem valamiféle megelőző eljárási lépés, hanem kifejezetten jogérvényesítést jelent, azaz a jogsértés megtörténtének a megállapítása iránti kereset perjogilag a teljesítés iránti keresettel esik egy tekintet alá.

A PJD2017. 10. döntés értelmében a Pp. 123. §-a alapján előterjesztett megállapítási kereset esetén is szükséges megjelölni az érvényesített jogot, önmagában az eljárási jogszabály alapján nem lehet perben anyagi (alanyi) jogot érvényesíteni. Megállapításnak anyagi jogi alap nélkül nincs helye.

b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;

▫ Abbahagyásra akkor kötelezhető a jogsértő, ha a jogsértés folyamatos, vagy a jogsértéssel előidézett állapot folyamatosan fennáll, még a határozat meghozatalakor is (pl. egy fénykép vagy hangfelvétel visszaadása). Az eltiltásra való kötelezés akkor indokolt, ha okkal lehet tartani attól, hogy a jogsértő a cselekményét megismétli.

c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;

▫ A jogsértés elismerése, köznapi értelemben ez leggyakrabban a bocsánatkérést jelenti, így érzékelhető a szankció hangsúlyos erkölcsi jellege, amely azonban csak akkor töltheti be jóvátételi funkcióját, ha ugyanazt a nyilvánosságot éri el, amely előtt a jogsértés megtörtént. Az elégtételadásnak számos módja van, ügyelni kell azonban arra, nehogy az elégtételadás nyilvánossága okozzon nagyobb hátrányt, mint amit a sértés okozott. A nyilatkozattétel történhet sajtótermék útján is, az elégtételadás ilyen esetben eredményében nem sokban fog különbözni a sajtó-helyreigazítástól; az eljárás szabályai azonban eltérőek.

Az elégtételnyújtás tartalmáról a bíróságnak kell rendelkeznie, ezért az elégtétel szövegét az ítélet rendelkező részébe kell foglalnia. „Az elégtételadás keretében a sérelmet szenvedett személy erkölcsi jóvátételt, általában olyan tartalmú nyilatkozat közzétételét kérheti, amely a jogsértés megtörténtét tudatosítja azzal a személyi körrel, amely előtt a sérelem érte. Ha a jogsértés sajtóközlemény útján történik, akkor az elégtétel nyújtását szolgáló közleménynek is a jogsértő sajtóközleménnyel azonos helyen és formában kell megjelennie, és tartalmaznia kell a jogsértés megállapításának tényét, továbbá ki kell tűnnie annak is, hogy a jogsértés milyen magatartással valósult meg. Az első fokú ítélet szerinti nyilatkozat ezeknek a követelményeknek csak részben felelt meg. A sérelmezett tartalmú cikk az I. rendű alperes által kiadott napilap címlapján a jogsértő módon közzétett fényképpel együtt jelent meg, ezért indokolt a felperesnek az a kérelme, hogy az elégtételadást tartalmazó közlemény is a lap első oldalán jelenjen meg. Helytállóan kifogásolta a felperes a fellebbezésében azt is, hogy az első fokú ítélet szerinti nyilatkozat nem tartalmaz a képmáshoz fűződő személyiségi jog megsértésével kapcsolatos kitétel.” (Szegedi Ítéletábrá Pf.II.20.531/2008.)

d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;

□ Ez az igény ugyancsak folyamatosan fennálló személyiségi jogsértések esetén alkalmazható. Széles mozgásteret biztosít mind a sértett fél, mind a bíróság számára. A felsorolt eszközök mindegyike tipikusan tevőleges magatartásra kötelezést jelent (például: kalózmásolatok megsemmisítése szellemi alkotások esetén - jogbitorlás -).

e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.

□ Ez utóbbi jogkövetkezményt az új Ptk. vezette be. Független a jogsértő felróhatóságától. Ezt meghaladóan a megfizetendő vagyoni előny összegének meghatározása nem függ az esetleg párhuzamosan megállapított kártérítés vagy sérelemdíj mértékétől. A jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésére való kötelezés a jogalap nélküli gazdagodás szabályai (6:579. §) alapján történik. Ennek tükrében a szankció alkalmazásának feltétele, hogy a gazdagodó a sértett rovására jusson vagyoni előnyhöz.

A felróhatóságtól független szankciók akár egymás mellett is érvényesíthetők, azonban a bíróság a PJD2016. 20. számú döntésében leszögezte: „Személyiségi jog megsértése esetén egyidejűleg helye lehet több felróhatóságtól független szankció alkalmazásának is, ugyanakkor a jogsértés tényének bírósági megállapítása önmagában nem vonja maga után valamennyi, a keresetben kért jogkövetkezmény alkalmazását. A bíróság az eset összes körülményeinek figyelembevételével dönti el, hogy indokolt-e az érvényesíteni kívánt jogkövetkezmény alkalmazása.”

A jogsértő felróhatósága tekintetében a Ptk. újítást tartalmaz, ugyanis bevezeti - Marton Géza kifejezését átvéve - a sérelemdíj intézményét. Ennek következtében a hatályos jog szerint a szubjektív szankcióknak két csoportja létezik:

a) a sérelemdíj

b) a kártérítés.

Ptk. 2:52. § Sérelemdíj

(1) Akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.

(2) A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire - különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára - a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.

(3) A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire - különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására - tekintettel, egy összegben határozza meg.

A sérelemdíj funkciója adott esetben kettős lehet: egyrészt kompenzációs szerepet tölt be a személyiségi jogsérelem tekintetében, másrészt magánjogi büntetésnek is tekinthető a hasonló jogsértések megelőzése érdekében. A bíróság sérelemdíjat a személyiségi jogok megsértése esetén ítélt meg, amennyiben a sérelmet okozó fél a kártérítési felelősség szabályai szerint magát kimenteni nem tudja. Személyiségi jogsértés megállapíthatósága esetén az alperesnek kell kimentenie magát a vonatkozó kontraktuális vagy deliktuális felelősségi mérce szerint, valamint neki kell bizonyítania azt is, hogy a jogsértéssel okozati összefüggésben a felperest nem érte olyan súlyú nemvagyoni sérelem, amely sérelemdíj megítélését indokolná.

A törvény a sérelemdíj mértékének megállapításához az eset összes körülményeinek mérlegelését írja elő a bíróság számára. A vizsgálat során értékelendő szempontok: a jogsértés súlya, esetleges ismétlődő jellege, a felróhatóság foka, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatása. Lényeges ugyanakkor, hogy a Ptk. kifejezetten is kimondja, a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire - különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára - a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni [Ptk. 2:52. § (2) bekezdés], vagyis a sérelemdíj-fizetés alóli mentesülés feltételeit a jogsértő személyre irányadó felelősségi rendszer alapján kell meghatározni. A BDT2017. 3756. sz. döntés ugyanakkor rögzíti: Abból, hogy a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, nem következik, hogy a sérelemdíj megfizetése iránti perben a kártérítési perekre vonatkozó eljárási szabályok is irányadók.

Önmagában a személyiségi jogsértés ténye nem vonja maga után a sérelemdíj iránti kereseti kérelem megalapozottságát. Az objektív szankciók megítélése mellett is elutasíthatja a bíróság a sérelemdíj iránti keresetet, ha a sérelmet szenvedett felet nem érte olyan immateriális sérelem, amely sérelemdíj megítélésére adna alapot. A Ptk. 2:52. § (1) bekezdés második fordulatak helyes értelmezése szerint ugyanis a sérelmet szenvedett fél „az őt ért nemvagyoni sérelemért” követelhet sérelemdíjat, azaz a nemvagyoni sérelem bekövetkezése a sérelemdíj megítélésének feltétele, eltérően a személyiségi jogsértés objektív szankciójánál használt, feltételként rögzített kifejezéstől, ami a személyiségi jogsértés ténye.

A BDT2018. 3821. számú döntés szerint: Nem szól ez ellen a Ptk. 2:52. § (2) bekezdésének „a jogsértés tényén kívüli további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges” fordulata sem, ez valójában csupán a hátrány bizonyításának eljárásjogi kötelezettsége alól mentesíti a felperest, de nemvagyoni sérelem hiányában nem teszi lehetővé sérelemdíj követelését. Így a bíróság elutasíthatja a sérelemdíj iránti keresetet akár azért, mert az adott személyiségi jogsértés alkalmatlan arra, hogy nemvagyoni hátrányt okozzon, akár azért, mert köztudomású tények értékelésével arra a következtetésre jut, hogy ilyen jellegű sérelem nem állt elő a személyiségi jogában megsértett félnél (BH2016. 241.). Ugyancsak nem indokolt a sérelemdíjban való marasztalás, ha úgynevezett bagatell igényről van szó, a sérelemdíjra okot adó nemvagyoni hátránynak ugyanis olyan fokúnak kell lennie, amely kompenzációt és egyúttal magánjogi, preventív jellegű büntetést igényel, figyelemmel a sérelemdíj kettős funkciójára. Ha az elszenvedett sérelem nem olyan mértékű, ami a sértett fél oldaláról másnemű - adott esetben pénzbeli - ellensúlyozást, a jogsértő oldaláról pedig magánjogi szankciót igényelne, sérelemdíj alkalmazásának nincs helye (BDT2017. 3657.).

Ez a lényeges változtatás azzal a következménnyel jár, hogy a bíróságoknak más szempontokat kell kialakítaniuk a bagatell ügyek kiszűréséhez.

Ezzel kapcsolatban a PJD2017. 17. számú döntésben rögzítették: Az ún. bagatell igények esetén nem indokolt a sérelemdíjban való marasztalás, hiszen a sérelemdíjra okot adó nem vagyoni hátránynak olyan fokúnak kell lennie, amely kompenzációt és magánjogi büntetést igényel.

Ptk. 2:53. § Kártérítési felelősség

Aki személyiségi jogainak megsértéséből eredően kárt szenved, a jogellenesen okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogsértőtől kárának megtérítését.

A kártérítés fő funkciója a kár reparálása, vagyis a károsult károkozás előtti helyzetének visszaállítása. A Ptk. itt kizárólag a személyiségi sérelem vagyoni jellegű kárkövetkezményeiről szól. A kártérítési felelősség megállapításához - a személyiségi jogok megsértésének objektív szankcióihoz és a sérelemdíjhoz képest - többlettényállási elem bizonyítása, nevezetesen a személyiségi jogsértés által okozott vagyoni kár felmerülése is szükséges.

A felelősség feltételei, különösen a felelősség alóli kimentés módja - ugyanúgy, mint más károkozó magatartások esetében - attól függ, hogy a kárt szerződésen kívül (ezen belül: felróhatósági, veszélyes üzemi, esetleg egyéb kimentési rendszerben) vagy szerződésszegéssel okozták. Azok a szempontok, amelyek a - deliktuális és kontraktuális - kártérítési felelősségi rendszerek elvi különválasztását indokolták a Ptk.-ban, fennállnak akkor is, ha a károkozó magatartás személyiségi jog megsértését jelenti.¹⁷

II. 6. A személyes érvényesítés kötelezettsége

A személyiségi jogokat - meghatározott kivételekkel - személyesen lehet érvényesíteni, hasonlóan a személyiségi jogokról rendelkező (hozzájáruló) jognyilatkozatokhoz.

A cselekvőképes személy jogügyleti képviselő (meghatalmazott) útján tett jognyilatkozata személyesen, de közvetve tett jognyilatkozatnak minősül. Külön törvény egyes esetekben (pl. betegjogok érvényesítésénél) az ügyleti képviselőt eleve kizárhatja. Mindezekből következik, hogy az objektív, illetve szubjektív jogkövetkezmények iránti igény nem ruházható át az élők között és halál esetére sem lehet róla rendelkezni.

¹⁷Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez - Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter

III. A személyiségvédelem megvalósulása a közéleti szereplők esetében

III.1. Az általános szabályoktól eltérő rendezés alapja

„A személyiség eleven folyam, mely sosem áll meg a saját medrében, hanem halad a külső világnak más lényegű tárgyai közt. Ennek a folyamnak az érintettségét védeni hivatása a jognak egyfelől abban, hogy mozgása ne legyen akadályozva, tisztasága ne legyen elhomályosítva, másfelől, hogy önmagával azonosítsa és más ily folyamatoktól - valamint a külvilágtól - való különbözősége el legyen ismerve.”

18

A közéleti szereplő terminológiáját a Ptk. vezette be, addig közszereplő volt a bevett elnevezés. A két kifejezést ma már felváltva használják, azok tartalma ugyanis megegyezik. A közéleti szereplő fogalma nyitott, ami azt jelenti, hogy a törvényben nincs pontosan meghatározva, így a bírók szabadon értelmezhetik, ki számít közszereplőnek.

A közéleti szereplők vonatkozásában a személyiségi jogvédelmet a bírói gyakorlat alakította ki hazánkban, az 1959-es Ptk. erre vonatkozóan tételes jogi szabályt nem tartalmazott. A bírói gyakorlatra nagy hatást gyakorolt az Alkotmánybíróság az 1990-es évek kezdetétől fogva, melynek következtében a rendes bíróságok fokozatosan befogadták a nyugat-európai és angolszász jogrendszerekben is alkalmazott tesztek és mércéket.

Az alapprobléma abban áll, hogy az egyén személyiségi jogainak védelme összeütközésben áll a véleményalkotás szabadságával. A fejlett demokráciákban vált hangsúlyossá a közéleti szereplők bírálatának lehetősége, a közletről szabad véleményalkotás, ami a közszereplők személyén túlmenően igen jelentős befolyással bír egyes esetekben a társadalom életére, a politika, a tudomány és művészet dimenzióira.

A rendszerváltást megelőzően ez a probléma fel sem merült, hiszen nem volt lehetőség a közélet kérdéseivel kapcsolatos nyílt véleménynyilvánításra, és általánosságban véve a személyiségi jogoknak nem volt jelentősége a joggyakorlatban. Így a rendszerváltást követően hárult hatalmas feladat a jogalkotókra és a jogalkalmazókra. Mivel a polgári jogi jogszabályok a közszereplőkkel kapcsolatos

¹⁸Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata I. rész, Grill Kiadó Budapest, 1941. In. Lenkovics Barnabás - Székely László: Magyar polgári jog. A személyi jog vázlata. Eötvös József Könyvkiadó Budapest, 2001. 93. o.

személyiségvédelem terén igen szűkszavúak, ezért elsősorban a polgári bíróságok kaptak főszerepet arra, hogy a rendelkezésre álló szabályozást a mindennapokra vonatkoztatva, tartalommal töltsék meg.

Az Alkotmánybíróság 36/1994. (VI. 24.) AB határozata a közszereplőkről

Ez az AB határozat a legjelentősebb a közszereplők személyiség védelme és a különböző alkotmányos jogok közötti ellentmondás feloldásában. A határozat háttéréül nemzetközi összehasonlító elemzés szolgál, amely során megvizsgálták az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatát is. A határozat jelentősége leginkább az alapjogok korlátozása, a jogok rangsora és a közszereplők bírálhatóságának kimondása vonatkozásában rejlik.

Több elmélet keveredése figyelhető meg: egyrészt az egyének cselekvési szabadságából, autonómiájából kiinduló elmélet, másrészt a politikai vélemények, a közlés szabadságát biztosító demokratikus elmélet. „A véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül. (...) Ebben a processzusban helye van minden véleménynek, jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt - különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is e folyamat terméke”

Az alapjogok korlátozása körében az Alkotmánybíróság döntése állást foglal a véleménynyilvánítás, sajtószabadság és lelkiismereti szabadság, továbbá a jó hírnév védelméhez fűződő demokratikus alapjogok ütközése tekintetében az alapjogok korlátozásáról, és hogy ez a korlátozás a képmáshoz való jog tekintetében nem érvényesül maradéktalanul. A korlátozás feltétele azonban valamilyen kényszerítő ok, például egy másik alapjoggal ütközés. További követelmény, hogy a cél fontosságának arányban kell állnia a megvalósítás érdekében alkalmazott korlátozással; illetve, hogy a törvényi korlátozásnak alkalmasnak kell lennie.

Jogok rangsora megjelenik az Alkotmánybíróság értelmezésében, ami prioritást biztosít a véleménynyilvánítás szabadságának. Megállapítja ugyan, hogy a véleménynyilvánítás joga nem korlátozhatatlan, de annak valójában igen kevés joggal szemben kell engednie. A véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül.

Összességében így megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság a közszereplők fokozott bírálhatósága mellett foglal állást. A közszereplést vállaló személyeknek vállalni kell azt is, hogy mind a sajtó, mind pedig a szélesebb közvélemény figyelemmel kíséri minden szavukat és cselekedetüket, és nagyobb türelmet kell tanúsítaniuk a kritikai megnyilvánulásokkal szemben. A kritika alatt tényközlés, véleménynyilvánítás és értékítélet egyaránt értendő.

Mivel a hivatkozott határozatnak elsősorban büntetőjogi háttere van, ezért értelmezésére a magánjog területén is szükség volt, amelyet a Legfelsőbb Bíróság valósított meg. Az értelmezés oka, hogy a közszereplők, hivatalos személyek büntetőjogi és magánjogi védelme távolról sem esik egybe. Ameddig ugyanis a büntetőjogi védelem nem illeti meg a közszereplőket - a magán indítványos eljárás kivételével - a legdurvább becsületsértés esetén sem, a magánjogban valamennyi személyiségi jogi eszközt a Ptk. alapján igénybe veheti az a közéleti szereplő, akinek a személyiségi jogait megtámadták. A véleménynyilvánítás - szemben a büntetőjogi megítéléssel - a magánjogban nem lehet sem értéktelen, sem hamis és nem alapulhat érzelmeken.

A véleménynyilvánítás tekintetében amennyiben személyiség sérelemről van szó, a Ptk. -ban meghatározott szankcióknak, elsősorban elégtételadásnak, és sérelemdíjnak van helye. A Legfelsőbb Bíróság Pk. 12. számú állásfoglalása szerint nem adhat alapot sajtó-helyreigazításra a személyiségi érdekek esetleges sérelme, ha nem tényállítást útján valósul meg. Ebből következően véleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, valamint a társadalmi, politikai, tudományos és művészeti vélemény önmagában nem lehet sajtó-helyreigazítás alapja. A bírálat és értékelés akkor lehet a sajtó-helyreigazítás tárgya, ha a sajtóközlemény a megbírált személyt tévesen idézi és a megbírált személyiséget érintően tesz vagy fejez ki valótlan tényállást, illetőleg tüntet fel valós tény hamis színben. A Pk. 12. számú állásfoglalásának az a jelentősége, hogy véleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, illetve társadalmi, politikai, tudományos és művészeti véleménynyilvánítások esetén nem lehet a Ptk.-ban, illetve a Pp.-ben szabályozott sajtó-helyreigazítás lehetőségeket igénybe venni.

Összefoglalásképpen a Legfelsőbb Bíróság álláspontja a következő szempontokból épül fel:

- a) a közszereplőknek lényegesen többet kell elviselniük hírnevük, becsületük, emberi méltóságuk vonatkozásában
- b) nem kötelesek elviselni azonban a bántó, súlyosan megalázó, durva, mocskolódó hangnemet

c) nem kötelesek elviselni a hírnevüket sértő, tudatosan valótlan állításukat, híreszteléseket, vagy velük szemben valós tények valótlan színben feltüntetését

d) nem kell elviselniük a magánéletük kitergetését még akkor sem, ha adott esetben az adatok valódiak, azonban nincsenek összefüggésben közéleti tevékenységükkel.

Az Alkotmánybíróság a szólásszabadság polgári jogi korlátozásaival kapcsolatban is alkalmazta a közügyek vitatásához kötődő érveket. Az **57/2001. (XII. 5.) AB határozat** hangsúlyozta, hogy „a korlátozás alkotmányosságának megítélésénél a kiindulási pontot a véleménynyilvánítás és a sajtó szabadságának a demokratikus rendszer fenntartásában, a közösség tájékoztatásában és a közvélemény kialakulásában játszott különösen fontos szerepe jelenti. Ez a szerep előtérben áll, és ezért e szabadságjogok korlátozása szűk körben lehetséges, olyankor, ha politikai vitáról, az állam bírálatáról van szó”.

A **165/2011. (XII. 20.) AB határozatában**, amelyben az Alkotmánybíróság médiajogi kérdéseket elemez, összefoglalta a szólás- és sajtószabadság megalapozásával kapcsolatos felfogását, és az önkifejezés szabadsága mellett hangsúlyozta a demokratikus közvélemény polgárok általi alakításának fontosságát. „Az Alkotmánybíróság gyakorlatában tehát az Alkotmány 61. § (1) bekezdésében megfogalmazott szabad véleménynyilvánítás joga kettős megalapozottsággal bír: a véleményszabadság egyszerre szolgálja az egyéni autonómia kiteljesedését és a közösség oldaláról a demokratikus közvélemény megteremtésének, fenntartásának a lehetőségét. [...] A sajtó a szólásszabadság intézménye. Így a sajtószabadság, amennyiben a szólás, a közlés, a vélemény szabad kinyilvánítását szolgálja, úgy védelme szintén kettős meghatározottságú: a szubjektív alanyi jogi jelleg mellett a közösség oldaláról a demokratikus közvélemény megteremtését és fenntartását szolgálja. [...] A sajtószabadság jogának gyakorlása révén az alapjog jogosultja aktív alakítója a demokratikus közvéleménynek. A sajtó ezen minőségében ellenőrzi a közélet szereplőinek, intézményeinek tevékenységét, a döntéshozatal folyamatát, tájékoztatja arról a politikai közösséget, a demokratikus nyilvánosságot (a »házórző kutya« szerepe).”

A 2013. évi V. törvény kísérletet tett a közéleti szereplők személyiségi jogi védelmének szabályozására, amely a Ptk. 2:44. §-ba került. Mai napon hatályos szövege szerint:

2:44. § (1) A közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja; azonban az nem járhat a magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.

(2) A közéleti szereplőt a közügyek szabad vitatásának körén kívül eső közléssel vagy magatartással szemben a nem közéleti szereplővel azonos védelem illeti meg.

(3) Nem minősül közügynek a közéleti szereplő magán- vagy családi életével kapcsolatos tevékenység, illetve adat.

Az eredeti - az Országgyűlés által elfogadott - normaszöveg ugyanakkor a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplők személyiségi jogainak védelmét csak „méltányolható közérdekből” engedte volna korlátozni, amely alkotmányos aggályokat vetett fel.

Ezért az alapvető jogok biztosa utólagos normakontroll iránti indítvánnyal fordult az Alkotmánybírósághoz, amelyben a Ptk. - 2014. március 15-én hatályba lépő - 2:44. §-ának alkotmányossági vizsgálatát kezdeményezte. Az új Ptk. kodifikációjával összefüggő tanulmányok, illetve a magyar, valamint az európai alapjogi gyakorlat áttekintését követően kialakított álláspontja szerint a közéleti szereplők bírálhatóságára vonatkozó támadott szabállyal kapcsolatban súlyos alkotmányossági aggályok igazolhatók. Az indítványozó kifejtette, hogy az új Ptk. mércéje szerint összesen három, konjunktív feltétel teljesülése esetén lehetséges a közügyek vitatását biztosító alapjogok, így különösen a sajtó- és véleményszabadság érvényesülése érdekében a közéleti szereplők erőteljesebb bírálata: (1) ha az nem sérti az érintett emberi méltóságát, (2) ha szükséges és arányos mértékben történik, valamint (3) ha „méltányos közérdek” fennállása igazolható.

A hivatkozott határozat szerint az alapvető jogok biztosa érvelésének középpontjában az áll, hogy a támadott rendelkezés - amellett, hogy a jogbiztonság sérelmét is megvalósítja - a vélemény- és sajtószabadság aránytalan korlátozására vezet.

„A közszereplők bírálhatóságával összefüggésben az Alkotmánybíróság nem az egyes igazolások közötti különbségeket tekinti relevánsnak, hanem azt, hogy a közügyek lehető leghabzóbb vitatásához fűződő alapvető érdek egyértelmű találkozási pontja az elméleteknek. Az egyéni önkifejezés elsődlegességét hangoztató érvek értelemszerűen a közösségi ügyekben való megszólalás szabadságát

is igénylik, az igazság közös keresésének, illetve a demokratikus közvélemény és akaratképzés fontosságának hangsúlyozása pedig legerősebben éppen a közügyek vitatásának minél teljesebb szabadságát követeli meg. ... Az Alkotmánybíróság mindezek alapján megállapította, hogy az Alaptörvény megerősítette az alkotmánybírósági gyakorlatban kialakult azt az értelmezést, mely szerint a szólás- és sajtószabadság kettős igazolással bír, azaz az egyéni önkifejezés, illetve a politikai közösség demokratikus működése szempontjából egyaránt kulcsfontosságú.”

... A közéleti véleménynyilvánítás alkotmányos sajátosságaiból következik, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának a szabad társadalmi vitát szolgáló gyakorlása minden esetben nemcsak hogy „méltányolható közérdeknek”, hanem kiemelkedő jelentőségű alkotmányos érdeknek minősül. Ennek megfelelően a közügyek vitatása körében a közéleti szereplők személyiségi jogai védelmének a véleményszabadság gyakorlását biztosító korlátozása is minden esetben alkotmányos érdek és követelmény. Nincs tehát szükség további, közelebről nem körülírható „közérdeknek”, még kevésbé a közérdek „méltányolható” voltának igazolására ahhoz, hogy a közszereplők bírálhatóságára másoknál lényegesen szélesebb körben nyíljon lehetőség. Az új Ptk. e feltétele indokolatlan mértékben szűkítené a szabad véleménynyilvánítások körét, mivel a közügyek vitatásának mindig fennálló társadalmi érdekén túl további közérdek igazolása mellett engedné csak meg a közéleti szereplők szélesebb körű bírálatát.

Az Alkotmánybíróság az indítványban foglaltakkal egyetértett. Minderre tekintettel az Alkotmánybíróság **7/2014. (III. 7.) AB határozatában** megállapította, hogy a Ptk. 2:44. §-ának „méltányolható közérdekből” szövegrésze alaptörvény-ellenes, ezért azt megsemmisítette.

III. 2. Ki minősül közéleti szereplőnek?

A közélet szereplői mind a személyiség fogalma, mind a személyiségvédelem szempontjából speciális jogalanyak minősülnek. A témával foglalkozó elméleti jogászok is igyekeztek meghatározni a közszereplő fogalmát a joggyakorlat alapján, közülük Tattay Levente a következőképp közelíti meg e csoport körét: „A közszereplők azok a természetes vagy jogi személyek, amelyek a média

közvetítésével nyilvános közéleti szereplést vállalnak, vagy nyilvános szereplés híján a közélet alakulására jelentős befolyással bírnak”.¹⁹

Fontos leszögezni, hogy közszerelői minőségnek nincs egzakt jogszabályi meghatározása, amely a bíróságok számára is alapvető problémát jelent. A jogalkalmazás során a törvény szövegéből kell kiindulni, ebből következően időnként ahhoz a közszerelői definícióhoz nyúlnak, amely az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. tv. 1.§ (2) bekezdés 13. pontjában található: „e törvény alkalmazásában közszerelő az a személy, aki közhatalmat gyakorol, gyakorolt vagy közhatalom gyakorlásával járó tisztségre jelölték, illetve aki a politikai közvéleményt feladatszerűen alakítja vagy alakította”. Lényeges különbség a fenti törvény alkalmazási területe és a közszerelők személyiségi jogvédelme között, hogy a törvény rendelkezései alapján a levéltár az érintett személyt megnyilatkoztatja, hogy közszerelői minőségét elismeri-e, míg a polgári jogi védelem esetén a jogalkalmazó dönt e minőség tekintetében, így világos, hogy miért volna hiba ebből a szűken megfogalmazott körből kiindulni.

Jogszabályi meghatározottság hiányában a bírói gyakorlatra kell támaszkodni.

„Közszerelésnek tekinthető minden olyan megnyilvánulás, amely befolyásolja a szűkebb vagy tágabb társadalom életét, a helyi vagy országos viszonyok kialakulását. A társadalom tagjainak jogos igénye azok ismerete, akik életük folyására jelentős befolyással bírnak, ezért a közszerelés a közéleti szereplők tevékenysége elválaszthatatlan a nyilvánosságtól.”²⁰ A közvélemény alakításának képessége azonban nem feltétele a közszerelővé minősítésnek. Így a bíróság rögzítette, hogy a közszerelés „a politikai hatalom gyakorlásánál lényegesen tágabb kategória, és az is közszerelőnek minősülhet, aki egyéb módon (irodalmi, tudományos tevékenység által) jelenik meg a nyilvánosság előtt, társadalmi kérdésekben alkot véleményt és gyakorol hatást a közösségre”.²¹ Mónus Áronnal kapcsolatban foglalt állást a bíróság úgy, hogy aki történelmi, társadalmi kérdésekben rendszeresen megnyilvánul, felfogását e kérdésekben nyilvánosságra hozza, az ezáltal közszerelővé válik, és ezért számolnia kell azzal, hogy megnyilvánulásaira mások is reagálnak, és tevékenységéről véleményt alkotnak.²²

¹⁹Tattay Levente: A közszerelők személyiségi jogai, Dialóg Campus Kiadó 2007. 19. o.

²⁰Törő Károly: A személyiség jogi védelme KJK. Budapest, 1979. 22. o.

²¹Legfelsőbb Bíróság Pfv. IV. 21. 130/2006/4.

²²Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 17.P.III.24. 194/1998/7.

Az EJEK kimondta, hogy olyan személyek is közszereplőnek minősülnek, akik közéleti kérdésben érintettként szerepelnek.²³ Az EJEK közszereplőnek tekinti különösen a magas rangú és a nyomozást végző rendőrtiszteket.²⁴

A közszereplőket érintő, a közhatalmat gyakorló személyek és a politikai közszereplők egyéni becsületének büntetőjogi védelmével és a közügyek nyilvánosságával foglalkozó **36/1994. (VI.24.) AB határozat** a közszereplést, mint tevékenységet úgy határozta meg, hogy az olyan megnyilvánulás, amely a szűkebb vagy a tágabb társadalom életét, a helyi vagy országos viszonyok alakulását befolyásolja. A határozat emellett tételesen felsorolja a hivatalos személyek, mint közhatalmat gyakorló személyek körét, illetve közszereplő politikusokra utal. A felsorolás azonban nem kimerítő és rögzíti, hogy a jogalkalmazói gyakorlat feladata, hogy a véleménynyilvánítási szabadság gyakorlása mely közszereplő esetében zárja ki a cselekmény jogellenességét. Azt, hogy ki minősül közszereplőnek, a közélet változása miatt az élet alakítja, tulajdonképp nincs is lehetőség az egzaktásra.

Ugyanakkor ezzel ellentétes vélemények is megfogalmazódtak, melyek szerint differenciált közszereplői kategóriát kellene megállapítani, amely keretében lennének abszolút közszereplők, pl. politikusok, országos szintű közintézmények vezetői, illetve különbséget kellene tenni helyi és országos ismertségű közszereplők között, továbbá figyelembe kellene venni az eseti különbségeket is.²⁵

Az Alkotmánybíróság mellett a Legfelsőbb Bíróság BH2004.104. számú döntésében tett kísérletet a probléma kezelésére, melyben a „közélet szereplőiről” tesz említést és leszögezi, hogy közszereplésen a közéleti szereplést kell érteni. E körben a fellépésnek a közéletben kell megtörténnie politikai, társadalmi, kulturális, stb. tevékenység kifejtése során, abból a célból, hogy a nyilvánosság tudatos vállalásával a személy valamit közvetítsen mások felé.

A Fővárosi Ítéletábla döntéseiből látható, hogy a bíróság több esetben egy az egyben átvette Tattay Levente fent idézett meghatározását, és közszereplőnek minősített például újságírókat, polgári egyes

²³Nielsen és Hohnson V. Norvégia

²⁴Pedersen és Baadsbaard ügy az EJEK előtt. Ítélet 2003. június 19. 4901/99. számon

²⁵Grác Zsuzsanna: A közszereplők személyiségvédelmének polgári jogi gyakorlata (www.jogiforum.hu)

elnökét, önkormányzati jegyzőt, helyi képviselő-testületi tagot (utóbbi kettőt, mint olyan személyeket, akik részt vesznek a helyi közéletben). Ezt meghaladóan kimondta, hogy a közszereplők tevékenységével azonos megítélés alá esik egy köztéren emlékmű állítását elvégző egyesület, illetve annak elnöke tevékenysége, úgyszintén egy közhasznú egyesület gazdasági vezetőjének, mint a helyi közélet szereplőjének tevékenysége. A Debreceni Ítéltábla ítéletében az előtte folyó per felperesét az általa betöltött társadalmi és szakmai tisztségekre, illetve a tudományos közéletben játszott kiemelkedő szerepére tekintettel minősítette közszereplőnek.²⁶

A gyakorlat alakítja ki azt is, hogy milyen tevékenység minősül közszereplésnek. Fővárosi Ítéltábla határozatában megerősítette a Fővárosi Bíróság azon álláspontját, hogy a színész speciális közszereplő, akinek művészi tevékenysége, színészi munkája az, amely körben közszereplőnek minősül, bár közhatalom gyakorlásáról esetében szó sincs.²⁷

A Legfelsőbb Bíróság elvi jelentőséggel rögzítette, hogy az a tájékoztatás, amelyet a rendőrségi vezető a sajtó munkatársának ad a rendőrség munkájával kapcsolatban, nyilvános közszereplésnek minősül. A BDT 2006.1298 számú eseti döntés a példa erre, amikor a per felperese a prostitúció megyén, illetve városon belüli elterjedtségéről tájékoztatta a telefonon hozzá forduló újságírót, a közhatalmat gyakorló rendőrség helyi szervének képviseletében nyilatkozott, tájékoztató tevékenységét ezért közszereplésnek kell minősíteni.

Különbözően alakult, és a sajtóban is rendkívüli érdeklődésnek örvendett az elmúlt években annak megítélése, hogy a közfeladatot ellátó, szolgálatban lévő rendőr közszereplőnek minősül-e vagy sem akkor, ha igazoltatást végez.

Eltérő álláspont alakult ki ugyanis a bírósági gyakorlat és az Alkotmánybíróság által kidolgozott tételek között.

A bírói gyakorlat akként foglalt állást, hogy a nyilvános közszereplés a közterületen, ezen belül az utcán, tereken való jelenléténél, az ott zajló eseményekben való részvételnél lényegesen szűkebb kategória, a közterületen való tartózkodás (akár feladatteljesítés miatt is) nem tekinthető nyilvános közszereplésnek. Azáltal, hogy a rendőr a munkáját a nyilvánosság előtt, közterületen végzi, még

²⁶Debreceni Ítéltábla Pf.II.20.516/2008/4

²⁷Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.21.089/2010/3.

nem válik közszereplővé önmagában azon az alapon sem, hogy a közhatalmi funkciót megtestesítő állami szerv alkalmazottja, amiatt sem, hogy a közterületen fogatosított intézkedésének végzése során tevékenységét a nyilvánosság előtt végzik.

Látható, hogy a rendvédelmi szervek tagjai körében az ügynöktörvényben szereplő, fent idézett meghatározáshoz képest jelentős többlettényállási elemek megléte vált szükségessé a gyakorlat során. Érdemes megemlíteni egy esetet, amely alapján a Fővárosi Ítéltábla a közszereplés kérdésében fontos alapkövet fektetett le.²⁸ A per alperese a marasztaló ítélet ellen előterjesztett fellebbezésében arra hivatkozott, hogy a rendőrség közhatalmat gyakorló szervezet, a rendőrség kötelékébe tartozó személyek (rendőrök) a parancsok végrehajtása során nem magánszemélyként járnak el, egyenruhában közhatalmat gyakorolnak, közfeladatot látnak el. A nyilvánosság tekintetében a rendőröket az önkéntesség jellemzi, mivel önként lépnek a rendőrség kötelékébe. A rendőrként működő felperesek a fellebbezési ellenkérelmükben kifejtették, hogy a közszereplői minőség meghatározásánál nem az adott személy társadalmi státusza, hanem a szereplés motívuma és funkciója alapján kell vizsgálni, a közszereplői mivoltot a nyilvános megjelenés céljához, rendeltetéséhez kell kötni. Álláspontjuk szerint közszereplőnek azt kell tekinteni, aki egyrészt a nyilvános közszereplés igényével lép fel, másrészt fellépése alkalmas a társadalom egésze, vagy egy része véleményének, illetve egzisztenciájának befolyásolására. Az ítélet szerint közszereplésnek az a megnyilvánulás minősül, amely befolyással bír a társadalom szűkebb vagy tágabb életére, kihatással van a helyi vagy országos viszonyok alakulására, a kisebb vagy nagyobb közösségek életére, érdeklődésére, szokásaira. A fentiek alapján megállapította, hogy a szolgálatban, hivatalos személyként rendőrségi akcióban részt vevő személyek nem tekinthetők közszereplőnek a közterületen fogatosított intézkedésük és munkájuk elvégzése során annak ellenére, hogy tevékenységüket adott esetben a nyilvánosság előtt, közterületen végzik, figyelemmel arra is, hogy munkaköri kötelezettségüket teljesítve, parancsra látják el a feladataikat.²⁹

A Fővárosi Ítéltábla döntésével összhangban 2017-ig a bírósági gyakorlat szerint a nyilvános helyen vagy közterületen szolgálati kötelezettséget teljesítő vagy munkát végző személyek tevékenysége nem nyilvános közszereplés, ezért a személyüket beazonosítható módon, egyediesítetten ábrázoló

²⁸Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.428/2010 I4.

²⁹GrácZ Zsuzsanna: A közszereplők személyiségvédelmének polgári jogi gyakorlata (www.jogiforum.hu)

képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához szükséges az érintett hozzájárulása. A bírói gyakorlat ugyanis a közszereplés szükséges feltételének tekintette, hogy az az egyén önkéntes elhatározásán, autonóm döntésén alapuljon. Ezt azonban a közterületen tevékenykedő rendőrök, büntetés-végrehajtás őrei, valamint minden más, munkáját közterületen végző személy esetén nem látta fennállni, hiszen ők törvényben meghatározott, illetve munkaköri kötelezettségüknek tesznek eleget.

A töretlennek mondható bírói gyakorlat szerint önmagában az, hogy a szereplés nyilvános, illetve hogy az intézkedő rendőr a közhatalmi funkciót megtestesítő állami szerv alkalmazottja, nem alapozza meg a közszereplői minőséget.

A Kúria ezt az álláspontot követve - a már hatályon kívül helyezett 1/2012. számú BKMPJE határozatban is - elismerte alkotmányos követelményként, hogy biztosítani kell, hogy a rendőrt intézkedése során kétséget kizáró módon azonosítani lehessen, ám a rendőrségi törvény erre vonatkozó szabályait - azonosító szám, szolgálati igazolvány, azonosító jelvény - ehhez elégséges garanciának tekintette. Így arra a következtetésre jutott, hogy az intézkedést foganatosító rendőr arcképe nem tekinthető közérdekből nyilvános adatnak, ugyanis az nem tartozik a rendőri szerv feladat- és hatáskörében eljáró személy közfeladatának ellátásával összefüggő egyéb személyes adata körébe. A hatályon kívül helyezett jogegységi határozat szerint: „A nyilvános helyen vagy közterületen szolgálati kötelezettséget teljesítő vagy munkát végző személy e tevékenységének ellátása során nem minősül közszereplőnek, ezért a személyt beazonosítható módon, egyediesítetten ábrázoló képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához szükséges a hozzájárulása.”

A bírói gyakorlattal szemben az Alkotmánybíróság már a **28/2014. (IX. 29.) AB határozatában** (a továbbiakban Abh1.) is eltérően foglalt állást:

A tényállás szerint az Index.hu Zrt. alkotmányjogi panaszt terjesztett elő, amelyben kérte az Alkotmánybíróságot, hogy állapítsa meg a Fővárosi Ítéltábla Pf.20.656/2012/7. számú ítélete alaptörvény-ellenességét, és semmisítse meg azt, mivel az alaptörvény-ellenes, sérti az Alaptörvény IX. cikkének (1) bekezdésében biztosított véleménynyilvánítási szabadságot, valamint a IX. cikk (2) bekezdésében garantált sajtószabadságot. Az indítvány tényállása szerint a perben egy rendezvény biztosításában feladatot ellátó, így tehát közhatalmat gyakorló rendőrök érvényesítették személyiségi

jogaikat egy, a rendezvényről beszámoló internetes hírportál kiadójával, illetve szerkesztőségével szemben. A rendezvényről beszámoló hírportálként az alkotmányjogi panasz szerint az indítványozó több alapjogot, így a véleménynyilvánítás szabadságát és a sajtószabadságot gyakorolta, amit a közhatalom képviselője túrni köteles. Álláspontja szerint a rendezvényről fénykép készítése és közlése a véleménynyilvánítás és a tájékoztatás nem verbális módja, amely az alkotmányos teória és gyakorlat szerint a verbális kifejezésmóddal azonos védelmet élvez. A véleményszabadság pedig kiterjed arra is, hogy annak alanya szabadon megválassza a nyilvánítás módját, eszközeit; azok célszerűségét vagy szükségességét. Ennek alapján szabadon dönthető el, hogy a rendezvényről szóló beszámolóban fényképpel is illusztrálja a panaszos a kifejtett véleményét. A rendezvényről készített, a rendőroket is érintő beszámoló kifejezetten a közügyekről való tájékozódást és a közügyek vitathatóságát szolgálta, vagyis politikai beszédnek minősül. Az indítványozó szerint a közhatalom-gyakorlás nyilvánosság általi ellenőrzésének része, hogy tudósításaihoz adott esetben a rendőrök felismerhető arcképmását is felhasználhassa, hiszen a közhatalomnak az eljáró rendőr ad arcot. A bíróság ezekre a tényezőkre nem volt megfelelően figyelemmel, az ítéletben a rendőrök mint természetes személyek számára nyújtott jogvédelmet.

Az Alkotmánybíróság a hivatkozott döntésében megvizsgálta, hogy a konkrét esetben a sajtószabadság érvényesülésének korlátozását indokolja-e az emberi méltóság védelméhez való jog, vagyis a panasszal érintett határozat egyensúlyt teremt-e a konkrét esetben a szabad tájékoztatás és az emberi méltóságra visszavezethető képmásvédelem eltérő szempontjai között. Irányadónak tartotta a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok és a közéleti szereplők, köztük a közhatalmat gyakorlók személyiségvédelmének az ütközésével kapcsolatban a 7/2014. (III. 7.) AB határozatban összefoglalva kifejtett szempontokat. A szólás- és sajtószabadság abszolút határát azonban kizárólag az emberi méltóság korlátozhatatlan aspektusát érintő, azaz az emberi mivolt legbensőbb lényegét sértő közlések jelenthetik. Az indítványra okot adó esetben a rendes bíróság által kifogásolt közlés tüntetésről szólt. Az Alkotmánybíróság szerint a gyülekezési jog által védett rendezvények nem korlátozódnak pusztán a hagyományos formában megtartott összejövetelekre, gyűlésekre, nagygyűlésekre, felvonulásokra. Akkor, amikor abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy egy összejövetel gyülekezési jog gyakorlásának számít-e, annak van döntő jelentősége, hogy a rendezvény - irányultságát tekintve - jellemzően véleménynyilvánítás, közös cél érdekében nézetek kifejezésre juttatása, terjesztése, közéleti esemény, vagy pl. csak pusztán szórakozás. A gyülekezéssről szóló

beszámoló pedig a sajtó szabadságának, a szabad tájékoztatásnak, a sajtó „demokratikus közvélemény” kialakításában betöltött szerepének a közvetlen megvalósulását jelenti, ezért az ilyen beszámoló tartalmának a kiemelt védelme indokolt.

Az indítványozó hírportálként „Rendvédelmi szakszervezet tüntetése” címmel jelentetett meg írást, amelyhez kapcsolódott képgaléria. A képgaléria 7. és 16. számú képén az alkotmányjogi panasszal érintett határozat szerint egyedileg felismerhető módon, két-két rendőr volt látható. A rendőrök szolgálati feladat ellátása érdekében, közhatalom gyakorlójaként, a gyülekezési jog hatálya alá tartozó, vagyis nyilvános rendezvényen vettek részt. Mindkét kép csoportkép. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a nyilvános helyen készült, nem sértő, az érintett személyt tárgyilagosan ábrázoló felvétel általában nyilvánosságra hozható engedély nélkül, ha az a közérdeklődésre számot tartó tudósításhoz kapcsolódik, a jelenkor eseményeiről való szabad tájékoztatásához kötődik. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor egyértelműen rögzítette: elsősorban a rendes bíróságra tartozó kérdés polgári ügyben, hogy milyen felvételt minősít személyiségi jogokat sértőnek a Ptk. alapján, az értelmezésnél azonban az Alaptörvényre is figyelemmel kell lenni. A határozat elvi élel mondja ki, hogy „az új Ptk. ama szabályait, amelyek kivételt jelentenek a képmás engedélyhez kötött nyilvánosságra hozatala alól, minden esetben úgy kell értelmezni, hogy az összhangban álljon a sajtószabadság gyakorlásával.” Az Alkotmánybíróság ennek alátámasztására hivatkozott a Ptk. 1:2. § (1) bekezdésére, amely szerint „e törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni.”

A határozat kimondta továbbá: „a közhatalmat gyakorló személyek (és a közszereplő politikusok) esetében a személyiségvédelem korlátozottsága mindenki máshoz képest szélesebb körben minősül indokoltnak a szólás- és sajtószabadság érdekében. A jogállami intézmények tevékenységének ellenőrzése ugyanis a sajtónak olyan alapvető joga, amely a demokrácia lényegi eleme. A jogalkalmazóknak mindezek figyelembevételével kell eljárniuk akkor, amikor bizonyos esetekben, a közhatalom egyes gyakorlóinak hivatásából következő személyiségvédelmi korlátokat megállapítják. A szólás- és sajtószabadság abszolút határát azonban kizárólag az emberi méltóság korlátozhatatlan aspektusát érintő, azaz az emberi mivolt legbensőbb lényegét sértő közlések jelenthetik.”

A megismételt eljárásban a Fővárosi Ítéltábla az Abh1.-ben előírt szempontok vizsgálatát követően meghozott ítéletével a korábbival azonos tartalmú ítéletet hozott, amellyel a jogsértést megállapító elsőfokú ítéletet helybenhagyta.

Az alperes felülvizsgálati kérelme alapján eljárta Kúria a Pfv.IV.20.121/2016/3. számú ítéletével a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. A Kúria az EBH2016. P.9. döntésében kimondta:

I. Az alkotmányjogi panasz alapján a bírósági határozat Alkotmánybíróság általi megsemmisítését követően újból lefolytatandó bírósági eljárásban az ügyben felmerült alkotmányjogi kérdésben az Alkotmánybíróság határozatában foglalt jogértelmezési szempontok figyelembevételével kell a perbe vitt anyagi jogvitát elbírálni.

II. Azt, hogy az érintett személy képmása, ennek hozzájárulás nélkül történő nyilvánosságra hozatala, a jelenkor történéseinek bemutatása, illetve a közhatalom gyakorlása szempontjából közérdeklődésre számot tartó tájékoztatás körébe tartozik-e, az ügy összes körülménye alapján esetenként kell megítélni.

Az ismételten benyújtott alkotmányjogi panasz alapján eljárta Alkotmánybíróság a **3/2017. (II. 21.) AB határozatával** (a továbbiakban: Abh2.) megállapította, hogy a Kúria Pfv.IV.20.121/2016/3. számú ítélete alaptörvény-ellenes, ezért azt megsemmisítette.

A Kúria a megismételt eljárásban meghozott ítéletével a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, és a felperesek keresetét elutasította. A Kúria fenntartott álláspontja szerint az irányadó jogszabályi rendelkezésekből nem következik, hogy a bírósági határozat megsemmisítését követő megismételt eljárásban az Alkotmánybíróság határozatában megfogalmazott alkotmányossági mérlegelési szempontok figyelembe vételével a rendes bíróság nem juthat a korábbi álláspontjával azonos következtetésre. A Kúria kifejtette, hogy a jelen perben eljárta bíróságok és az Alkotmánybíróság perbeli jogvitában elfoglalt álláspontja az emberi méltóságból fakadó személyiségi jog védelmén keresztül korlátozott sajtószabadság megítélésének alkotmányossági szempontú, ugyanakkor tételes jogi szabályozással körülhatárolt kérdésében ütközött. A Kúria alapvetően egyetért a sajtószabadság és a jelenkor eseményeiről, illetve a közügyekről szóló tájékoztatáshoz fűződő jog primátusával a magánszféra védelmével szemben. A hatályos magyar jogi szabályozás azonban éppen ezen elvvel ellentétesen, a méltóságvédelemből

fakadó személyiségi jog elsőbbségét részesíti előnyben azzal, hogy mindenki számára kötelezővé teszi - a közszereplők kivételével - az érintett személy hozzájárulását a képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához [rég. Ptk. 80. §, új Ptk. 2:48.§]. Az idézett jogszabályi rendelkezés a közszereplők mellett nem teszi lehetővé további kivételszabályok alkalmazását. Az Alkotmánybíróság éppen a sajtószabadság gyakorlásának tételes jogi szabályozással korlátozott érvényesülése miatt kényszerült az alapvető jogok ütköztetésére és mérlegelésére. Az Alkotmánybíróság az Abh2.-ben az Abh1.-ben előírt szempontok szerinti mérlegelést a - változatlan - peradatok alapján elvégezte, és az Abtv. 39. § (1) bekezdésére hivatkozással állapította meg az adott ügyben a felperesek személyiségvédelmi igényével szemben, a képmáshoz való jog és a sajtószabadság közötti érdekütközés eredményeként, a sajtó tájékoztatáshoz fűződő szabadságának elsőbbségét; ezzel a felek között a jogvitát érdemben eldöntötte. Mindebből az következik, hogy a felperesek a perbeli esetben a Ptk. 80. §-a alapján a képmás védelméhez fűződő személyiségi joguk érvényesítése érdekében nem léphetnek fel eredményesen.³⁰ BH2018. 248.

III.3. A közéleti szereplők csoportosítása

Az eddig hivatkozottak alapján a közszereplők alábbi csoportjai képzelhetők el:

1. Nyilvános, nem nyilvános közszereplők
2. Országosan ismert vagy helyi közszereplők
3. Hivatalos személyek, nem hivatalos személyek
4. Pozitív megítélésű, negatív megítélésű közszereplők
5. Természetes vagy jogi személyek

A természetes személy közszereplők között kiemelkedő jelentőségűek a hivatalos személy közszereplők, így például a köztársasági elnök, a miniszterelnök és a miniszterek. Ami a jogi személyeket illeti, a bírósági gyakorlat a pártokon, minisztériumokon és országos hatáskörű szerveken és az ügyészségen kívül közéleti szereplőként ismeri el az újságokat, rádiós és televíziós

³⁰Tájékoztató a Kúria Pfv.IV.21.953/2017. számú, ún. rendőr-képmás ügyben hozott döntéséről

szervezeteket, a közvélemény kutatókat, egyházi jogi személyiségeket, a közszereplést vállaló egyesületeket, más jogi személy szervezeteket.³¹

III.4. A közéleti szereplők speciális jogvédelme

A Ptk. a hatályba lépését megelőző évtizedekben a bírói gyakorlat alapján kialakított elvek szerint a közéleti szereplők személyiségi jogainak alacsonyabb védettségére vonatkozóan törvényi szabályt állapít meg. Az alacsonyabb védettségi szint határainak megállapítása a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok: mindenekelőtt a véleménynyilvánítási (szólás-) és sajtószabadság érvényesülése érdekében történik, ezért a következőkben e témával foglalkozom.

III.4.1. A közéleti szereplők jóhírnevének és becsületének védelme

A Ptk. 2:45. § - a tartalmazza a becsülethez és jóhírnévhez való jog megsértésének meghatározását:

(1) A becsület megsértését jelenti különösen a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas, kifejezésmódjában indokolatlanul bántó véleménynyilvánítás.

(2) A jóhírnév megsértését jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő, valótlan tényt állít vagy híresztel, vagy valós tényt hamis színben tüntet fel. A különbségtétel alapja, hogy a becsület és emberi méltóság védelmét a Ptk. 76. § -a, míg a jóhírnév védelmét a Ptk. 78. § - a tartalmazza, továbbá különböznek aszerint is, hogy milyen módon, milyen közléssel sértik meg.

„A közügyek megvitatása a fejlődés szempontjából egy demokratikus államban nélkülözhetetlen, még akkor is, ha éles, kellemetlen, igazságtalan támadások fogalmazódnak meg véleményként a közélet szereplői vonatkozásában.”³²

A közéleti szereplők személyiségi jogainak megsértése közül két tipikus csoportot szeretnék kihangsúlyozni, a becsület, emberi méltóság, továbbá a jóhírnév sérelmének esetei.

Ahhoz, hogy egyes esetekben eldönthető legyen, hol húzódik meg a vélemény és a sértés közti határvonal, a fogalmak tisztázására van szükség.

³¹Tattay Levente: A közszereplők személyiségi jogai, Dialóg Campus Kiadó 2007. 79. o.

³²Fővárosi Ítéletábrla 2.Pf.20.252/2005/5.

Az emberi méltóság: a **64/1991. (XII. 17.) AB határozat** szerint: "Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. Egyetlen emberi élethez való jogáról sem beszélhetünk úgy, hogy ne értenénk bele az élethez és a méltósághoz való alanyi jogát."

A nemzetközi jog emberi jogi dokumentumainak egyik kiindulópontja az emberi méltóság. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya "az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságáról" szól, és az emberi méltóságot a jogok végső forrásának tekinti akkor, amikor arra a felismerésre utal, hogy "az emberi jogok az emberi lény veleszületett méltóságából erednek". Az emberi méltóság minden embert emberi mivoltából megillető alkotmányban rögzített alapjog. Az emberi méltóság konkrét minőségétől függetlenül minden embert megillet, sajátos rang, amelynek alapján mindenkitől követelhető,³³ hogy azt tiszteletben tartsa. Valójában nem is jog, mert az emberi lényeg a jog számára hozzáférhetetlen. E sérthetetlen értékek tiszteletben tartásáról és védelméről kell a jognak gondoskodnia.

Az emberi méltóság minden embert egyedi értékétől, individualitásától függetlenül, pusztán emberi mivolta miatt illet meg. Ebből következően az emberi méltóság sérelme minden olyan magatartás, amely gátolja a másik embert az emberhez méltó életben, minden őt érintő szabadságkorlátozás, illetve kétségbe vonja ember mivoltát.

„Az emberi méltóság egy olyan határ,

a) melyen sem az állam, sem más emberek kényszerítő hatalma nem terjedhet túl, az autonómiának, az egyéni önrendelkezésnek egy, mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva az ember ember maradhat, nem válva pusztá eszközzé;

b) biztosítja az egyenlőséget. A becsület megsértése akkor következik be, ha a kifejezésre juttatott értékítélet nem felel meg az ítélet alkotás közmegegyezés által elfogadott törvényeinek, a logika szabályainak. Ha a véleményt alkotó megsérti az ítéletalkotás előbb említett szabályait, az általa

³³Lenkovics Barnabás- Székely László: Magyar polgári jog. A személyi jog vázlat. Eötvös József könyvkiadó, Budapest 2001.

fogalmazott értékelés torz, következetlen, indokolatlanul bántó, lealacsonyító, becsmérlő, vádaskodó lesz.”³⁴

A hírnév a személy társadalomban betöltött szerepéhez kapcsolódik, annak értékelését befolyásoló ismereteket jelent. Ezek lehetnek a személyre nézve kedvező és kedvezőtlen jellegűek, így híre lehet jó vagy rossz. A törvény az embernek a jóhírnevét védi, ez azonban nem jelenti, hogy a hátrányos megítélést eredményező tényadatok a személyre közömbösek. A személy hírnevét, jóhírnevét, a személy társadalmi értékelésének befolyásolására alkalmas tényállítások, tény- és adatközlések határozzák meg. A személy híre csak akkor lehet a társadalmi értékelés reális alapja, ha az alapul szolgáló értesülések, tényállítások az objektív valóságot fejezik ki, függetlenül a közlés felróhatóságától, jó- vagy rosszhiszeműségétől. A hírnév védelme körében érvényesül legkézenfekvőbbben a személyiség polgári jogi védelmének objektivitása.³⁵

A hírnévhez szorosan kapcsolódik, annak egy alfaját képezi a jóhírnév, amely a természetes és jogi személyt egyaránt megilleti. A jó hírnév az a társadalmi közéleti, gazdasági ismertség, amely az adott személyre nézve kedvező.³⁶

A jogellenes magatartás maga a hírnévrontás, amely többféle módon megvalósulhat: szóban, írásban, képek útján, mozdulatokkal, valótlan tény állítása esetén, szándékosan vagy gondatlanul, a valóságnak nem megfelelő tényállítás híresztelésével. A hírnévrontás mástól szerzett ismeretek továbbadásával is megvalósulhat, ebben az esetben híresztelésről beszélünk. A híresztelés megállapításának nem feltétele, hogy az értesülés széleskörű terjesztésére kerüljön sor, vagy, hogy az ismételt, illetve folyamatos cselekmény legyen. A valótlan-ságot objektíven kell vizsgálni, nincs jelentősége a sértő fél jóhiszeműségének, tévedésének. A jó hírnév sérelme megvalósulhat valós tények hamis színben feltüntetésével, amely alapján az egyébként a valóságnak megfelelő tény releváns esetkörnyezetéből oly módon kiemelve tesznek közzé, hogy az a tényleges jelentését elveszti, vagy ellenkező jelentéstartalmat nyer. A következményeknek alkalmasnak kell lenni a

³⁴Lenkovics Barnabás- Székely László: Magyar polgári jog. A személyi jog vázlat. Eötvös József könyvkiadó, Budapest 2001. 118. oldal.

³⁵A személyiség jogi védelme Petrik Ferenc szerkesztésében. KJK Budapest, 1992. 85. oldal.

³⁶Jobbágyi Gábor: Családi és személyi jog 5. átdolgozott kiadás. Szent István társulat, Budapest, 2005. 78. oldal.

hátrányos megítélésre. Ezen esetben nem szükséges bizonyítani, hogy a közlés hatására tényleg változott-e a személy helyzete.³⁷

A jó hírnévnél szűkebb fogalom a becsület, amely a bírói gyakorlat szerint csak természetes személyhez kötődik. A becsület a személy társadalmi megítélését, egyéni értékeinek elismerését jelenti.

„A személy hírnevét, jó hírnevét, a személy társadalmi értékelésének befolyásolására alkalmas tényállítások, tény-és adatközlések határozzák meg. A személy híre csak akkor lehet a társadalmi értékelés reális alapja, ha az alapul szolgáló értesülések, tényállítások az objektív valóságot fejezik ki, függetlenül a közlés felróhatóságától, jó- vagy rosszhiszeműségétől. A hírnév védelme körében érvényesül legkézenfekvőbben a személyiség polgári jogi védelmének objektivitása.”³⁸

A jóhírnév védelme kiterjed a természetes, és a nem természetes személyekre egyaránt. Megsértésének megállapítása objektív, azaz - eltérő rendelkezés hiányában - felróhatóságtól, jó- vagy rosszhiszeműségtől függetlenül megállapítható.

A bíróságok számára a legfőbb kérdést az jelenti, hogy hol húzódik meg a határ a vélemény és a valós tények olyan közlése között, amelyek alkalmasak arra, hogy a befogadóban hamis és a valóságnak nem megfelelő képet keltsenek. Ilyen elhatároló szempont lehet, hogy valós tényekkel csak akkor lehet hamis látszatot kelteni, ha a közlésben tetten érhető valamilyen manipulatív elem, míg a véleménynyilvánítás esetében a közlés kizárólag szubjektív értékelés eredménye.

1. A Ptk. alkalmazásában a szóbeli megnyilatkozáson túl a valamilyen gondolat továbbítására alkalmas minden kifejezőmódot közlésnek kell tekinteni (szóbeli és írásbeli forma, ábra, illetve kép, egy mozdulat stb.).

2. A hírnévrontás megállapítására a közlés tartalma ad alapot. Ekként csak az olyan - valótlan és a személy hátrányos megítélésére alkalmas - közlés lehet hírnévrontó, amely valamilyen tényt állít, illetve valamilyen tényt fejez ki, nyíltan vagy burkoltan.

³⁷Polgári jogi fogalomtár Sáriné Dr. Simkó Ágnes szerkesztésében. HVG-ORAC Budapest, 2002. 142. oldal.

³⁸A személyiség jogi védelme Petrik Ferenc szerkesztésében. KJK Budapest, 1992. 85. oldal.

A hírnévrontás sajátos esetben hallgatással is bekövetkezhet, amennyiben ez a magatartás alkalmas a valóság meghamisítására: amikor valakiről nem közlik a teljes valóság megismeréséhez szükséges igaz tényeket, csupán azoknak egy részét, és emiatt az érintettől alkotott értékítélet tévessé válik.

3. A hírnévrontást csak az objektív valóságnak meg nem felelő közlés valósíthatja meg. Ennek megítélésében - a már rögzítetteknek megfelelően - az érintett felróhatóságának, jó vagy rosszhiszeműségének jelentősége nincs.

A jogsértés adott esetben bekövetkezhet valós tények közlésével is, ha a valóságot a tények megtévesztő csoportosítása, az egyes tényálláselemek elhallgatása útján, vagy rejtett utalásokkal, félreérthető megfogalmazással hamis színben tüntetik fel. Szóbeli közléskor akár a hangsúlyozás is jogsértéshez vezethet.

Maga a való tényekből levont következtetés, vagyis az értékítélet nem vezethet a jóhírnév sérelméhez még akkor sem, ha mások nézeteivel ellentétes tartalmat hordoz. Amennyiben azonban az önkényes és nem felel meg az ésszerű gondolkodásnak, adott esetben értékelhető úgy, hogy a valóságot hamis színben tünteti fel és ezzel a személyéhez fűződő jogsérelem kimondására alapot adhat.

4. Mindezekon felül is, közlés csak akkor eredményez jogsértést, ha alkalmas arra, hogy az érintett társadalmi megítélését hátrányosan befolyásolja. Ha ez megállapítható, nincs szükség a hátrányos eredmény bekövetkezésére, a jóhírnév sérelme kimondható. Nincs jelentősége annak sem, hogy a közlés az egyén hírnevének milyen súlyú lerombolására volt alkalmas.

A jóhírnév védelme vonatkozásában több alkotmánybírósági határozat is előírja azt, hogy a demokratikus társadalom fontos követelménye a közszereplők szabad bírálata, amely a véleménynyilvánításnak prioritást biztosít az erőteljes és szenvedélyes bírálattal szemben. A megnyilvánulás akkor lehet jogsértő, ha burkoltan valótlan tényt állít, ekkor ugyanis tartalma alapján kell megítélni, és ez alapján adott esetben hírnévrontónak minősülhet, vagy pedig akkor, ha kifejezésmódjában aránytalanul túlzó, indokolatlanul sértő, bántó, megalázó, és ily módon alkalmas a becsület megsértésére.³⁹

³⁹Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata, 1. kötet, hatodik átdolgozott kiadás, Budapest, 2004, KJK. 286-291. o.

A közszereplők bírálatával kapcsolatban a legalapvetőbb kiindulási pont az **Alkotmánybíróság 36/1994. (VI.24.) számú határozata**, amely ugyan a közszereplők személyiségvédelmének büntetőjogi szabályozásával összefüggésben született, de a polgári jogi védelem számára is alapvető jelentőséggel bír. A határozat rendelkező része a Btk. vonatkozó rendelkezéseinek alkotmányossági vizsgálata alapján hozott vonatkozó döntést az alábbiakat rögzíti: „A hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikai becsületének csorbítására alkalmas, - e minőségre tekintettel tett, - értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás alkotmányosan nem büntethető; a becsület csorbítására alkalmas tényállítás, híresztelés, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata pedig csak akkor büntethető, ha a becsület csorbítására alkalmas tényt állító, híresztelő, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló személy tudta, hogy a közlés lényegét tekintve valótlan vagy azért nem tudott annak valótlanágáról, mert a hivatása vagy a foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint - az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel - elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta.”

Az indokolásban kifejtette, hogy a véleménynyilvánításhoz való jog lényeges tartalma nem korlátozható, a véleménynyilvánítás szabadságának a demokratikus társadalomban elengedhetetlen gyakorlása csak az alkotmányos keretek között korlátozható, illetve az alapjogot korlátozó normának ki kell elégíteniük az arányosság követelményét. Az Alkotmány a szabad kommunikációt biztosítja, s nem annak tartalmára vonatkozik a véleménynyilvánítás alapjoga. A sajtószabadságnak elsősorban külső korlátai vannak, azt az állam tartalmi be nem avatkozása biztosítja. Az állam kizárólag akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközéhez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Ebben az esetben a közvélemény kialakulásának, illetve szabad alakításának a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen érdekét kell figyelembe venni.

Még ennél is szűkebb körű korlátozás felel meg a közhatalom gyakorlásában részt vevő személyek védelmében. A demokratikus társadalom létezésének és fejlődésének nélkülözhetetlen eleme ugyanis a közügyek vitatása, amely feltételezi a különböző politikai nézetek, vélemények nyilvánítását, a közhatalom működésének bírálatát. A demokratikus hagyományokkal rendelkező társadalmak tapasztalatai szerint is e vitákban esetenként kellemetlen, éles, esetleg igazságtalan támadásokat

intéznak a kormányzat és a közhivatalnokok ellen és nyilvánosságra kerülnek olyan tények is, amelyek a közéleti szereplők becsületének csorbítására alkalmasak.

A véleménynyilvánítási szabadság alapvető célja annak a lehetőségnek a biztosítása, hogy az egyén mások véleményét formálja, meggyőzzön másokat saját álláspontjáról, ezért általában mindenféle közlés szabadságát magában foglalja, függetlenül a közlés módjától és értékétől, erkölcsi minőségétől.

Utal a határozat továbbá arra is, hogy az Alkotmány a véleménynyilvánítási szabadság megfogalmazásánál nem tesz különbséget tényközlés és értékítélet között, a gyakorlatban mégis szükséges a kettő megkülönböztetése. Az értékítéletre, az egyén személyes véleményére a véleménynyilvánítási szabadság minden esetben kiterjed, függetlenül attól, hogy az értékes vagy értéktelen, igaz vagy hamis, érzelmen vagy észrevételen alapul. Fokozott védelmet élveznek a közügyekre vonatkozó értékítéletek akkor is, ha azok túlzók vagy felfokozottak. A tényállítások tekintetében a véleménynyilvánítási szabadság már korántsem ilyen feltétlen, az nem terjed ki a becsületsértésre alkalmas valótlan tények közlésére a fenti alkotmánybíróági határozatban kifejtett esetben.

A PJD2016. 8. döntés is alapelvként rögzíti, hogy a közügyek vitathatósága a demokratikus társadalom nélkülözhetetlen eleme. Ebből fakadóan a közügyekre vonatkozó ítéletek és vélemények erősebb alkotmányos védelmet élveznek, még akkor is, ha túlzóak és felfokozottak. Kétségtelen, hogy a szólásszabadság határainak kijelölésekor figyelemmel kell lenni a vita társadalmi funkciójára is. Ugyanakkor, amennyiben a közéleti szereplőre vonatkozó közlések nem kapcsolódnak a közéletet érintő párbeszédhez, a közéletben jelentős szerepet vállaló felperes tevékenységéhez, nem alkalmazható a közéleti szereplőkkel szemben alacsonyabb személyiségvédelem, fel sem merülhet a sajtószabadsághoz fűződő jog sérelme.

A BDT 2003.839 és BH 2001.522 számú döntésekben egyrészt az került rögzítésre, hogy közszereplő részéről másik közszereplőről elhangzott túlzó és megalapozatlan értékelés esetén nincs mód a véleménynyilvánítás miatt személyiségjogi védelem nyújtására, másrészt önmagában nem alapoz meg személyiségvédelmet az, ha az egyik közszereplő a másik tevékenységéről negatív módon nyilvánul meg, rá nézve hátrányos értékítéletet megfogalmazva.

A BH 2004.104 számú döntésben a Legfelsőbb Bíróság rögzítette, hogy a közéletben részt vevő személyeknek számolniuk kell azzal, hogy politikai ellenfeleik (különösen választási időszakban) tevékenységüket, szereplésüket kritikával illetik és erről a közvéleményt tájékoztatják. A közélet szereplőinek pedig el kell viselniük a személyüket illető, bármilyen kedvezőtlen kritikát is.

A Fővárosi Ítéltábla hivatkozott arra döntéseiben, hogy a közszereplőktől elvárható nagyobb tolerancia nem jelenti azt, hogy az ő vonatkozásukban gyakorolt véleménynyilvánításnak semminemű korlátja nincs. Esetükben is jogsértő az olyan vélemény, bírálat, illetve értékítélet, amely minden tényalapot nélkülöző önkényes, illetve kifejezésmódjában indokolatlanul durván sértő, bántó vagy lealázó. A valótlan és hátrányos megítélés kiváltására alkalmas tényállítás esetén a közszereplő ugyanolyan feltételekkel jogosult személyiségi jogvédelemre, mint bárki más, illetve, hogy a valótlan tényállításokat a közszereplő sem köteles eltűrni.

A jó hírnév védelmével összefüggésben a Debreceni Ítéltábla a DIT-H-PJ-2008-65. számú határozatában a jóhírnév védelméhez fűződő személyiségi jog megsértésére alkalmasnak találta azt a közlést, hogy „a Hivatal korábbi vezetőit azért kellett meneszteni, mert a szakma alapvető tárgyyszerű követelményeinek nem feleltek meg”.

A Fővárosi Ítéltábla szintén a jó hírnév védelme körében FIT-H-PJ-2010-479. számú döntésével helyben hagyta az elsőfokú döntését a körben, hogy az megállapította: a per I.r. alperese azzal, hogy azt a valós tény, miszerint I.r. és II.r. felperes kapcsolatot tartottak egy bizonyos cég vezetőjével, amely cég tevékenysége kapcsán büntetőeljárások indultak, olyan hamis színben tüntette fel, hogy ezáltal a felperesek elítélendő magatartást tanúsítottak volna, és ezzel megsértette az I.r. és II.r. felperesek jóhírnév védelméhez fűződő személyiségi jogait.

Végül megemlítem azt a bírósági döntést, amely alapján egy bulvárlapnak hárommillió forint kártérítést kellett fizetnie Hernádi Judit népszerű színművésznő részére, mert valótlanul állította, hogy a színésznő magánéleti problémái miatt alkoholhoz nyúlt. A jogerős ítélet megállapította, hogy a bulvárlap ezzel megsértette a színésznő emberi méltóságához, jóhírnevéhez fűződő személyiségi jogait.

IV. Összegzés

A rendszerváltást követően a polgári jogi személyiségvédelem terén született írott szabályok és a bírói gyakorlat egyaránt felzárkózott az európai standardokhoz. Azonban a jogi háttér nem teljesen fedi le a tanúsítható magatartásokat, azok megítélésének elemeit, a jogkövetkezmények alkalmazásának pontos feltételeit.

Különösen igaz ez a közszereplők esetében. Az eddigiek alapján megállapítható, hogy a viszonylag hézagos jogszabályi támasz folytán a polgári bíróságokra milyen szerteágazó feladat hárul. Bár az alkotmányossági követelmények és a gyakorlatban kikristályosodott elvek megjelennek a döntések indokolásában, amelyek kellő támpontot adhatnak az eljáró bíróságok számára, mégis jelentős feladat hárul a jogalkalmazóra azzal, hogy minden ügyet egyedileg bíráljon el. A bíróságok számára nemcsak maga a közlések értékelése jelent kihívást, hanem a következő szinten jelentkező másik probléma, a közszereplők személyiségi jogi pereiben a jogkövetkezmények alkalmazása, amely során a legkülönbözőbb szempontokat kell figyelembe venni, így többek között a közéleti szereplők magánéletébe történt beavatkozás mértékét, a jogsértés hatásait az érintett személy pályafutásában és magánszférájában egyaránt, valamint a közszereplő hitelességének védelmét, a társadalmi közélet hitelességét.

A dolgozat azt a célt tűzte ki, hogy bemutassa a személyiségvédelem polgári jogi alapjait. Ennek során a történeti gyökerekből kiindulva egy egységes képet alkot a rendelkezésre álló hatályos szabályokról. A jogdogmatikai elemzés mellett pedig, mivel a bíróságok szerepe hatalmas jelentőséggel bír e területen, felhasználásra kerültek az általam legérdekesebbnek tartott ítéletek, eseti döntések. Mindezekkel kiegészítve lehet ugyanis teljes az a rendszer, amelyben a védelem megvalósul.

Abból a célból, hogy lássuk, milyen terjedelmes ez a terület, mennyire szerteágazó megoldások születtek, a dolgozat második felében kifejtésre kerültek - Székely László szavaival élve: „a személyiségi jogok egyik szak-joga” - a közszereplők esetében alkalmazott eltérő regulák.